

**ኤርትራ እንደ እናት አገር፤  
ችግሮችና ፈተናዎች ትናንትም ዛሬም**

ተስፋ-ጽዮን መድሃኔ (ፕሮፌሰር)

ብረመን ዩኒቨርሲቲ፣ ጂርመን

ብረመን፣ ጁኑዋሪ፣ 2013

### ማብራሪያ እና ምስጋና

ይህ ጽሑፍ ከጥቅምት (ኦክቶበር) 5 እስከ 7፣ 2012 በጀርመን አገር፣ ካስል ከተማ፣ የኤርትራ ነፃ አውጪ የእናት አገር ግምባር ምስረታን በሚመለከት የሚካሄደውን ጉባኤ ታሳቢ በማድረግ የተዘጋጀ የምርምር ሰነድ ነው። የዚህ ጽሑፍ ዓላማ በተጠቀሰው ጉባኤ ላይ ይሁን በሌላ ጊዜና ቦታ ስለ ኤርትራ እንደ እናት አገር የሚካሄዱ ውይይቶች እንዲያብሩ በመጠኑም ቢሆን አስተዋጽኦ ለማድረግ ነው። ስለሆነም ይህ “የመወያያ ሰነድ” ጉባኤው ከመካሄዱ በፊት አስቀድሞ እንዲሰራጭ ተደርጓል።

ይህ ጥናት እኔ በግል ተነሳሽነት ያዘጋጀሁት ነው። በስተጀርባ ሆኖ የገፋፋው ወይም ያሰማራው ድርጅት ይሁን ንቅናቄ አንድም የለም። የዚህን ጽሑፍ ይዘትም ሆነ ስርጭት በሚመለከት ሃላፊነቱ ሙሉ በሙሉ የኔ መሆኑን ለማስገንዘብ እወዳለሁ።

ይህንን ጽሑፍ ሳዘጋጅ ስማቸውን መጥቀስ የማያስፈልገኝ ወዳጆቼ በቀጥታም ሆነ በተለያዩ መንገዶች ትብብሮች አድርገውልኛል። አንዳንዶቹ ጠቃሚ ሰነዶችን በመላክ፣ አንዳንዱ ደግሞ መረጃዎችን በማቀበል፣ ሌሎችም እንዲሁ ይህ ጽሑፍ ንድፍ በነበረበት ጊዜ አስተያየታቸውን ጠይቁ፣ ጠቀሜታ ያላቸው ጥያቄዎች አቅርበውልኛል፣ አስተያየቶችም ለግሰውልኛል።

ይህ መልዕክት በስዕል ድምጽ፣ ማለት በአውዲዮ ቪዲዮ፣ የተቀረጸ ሲሆን በጽሑፍ ደረጃም በትግርኛ፣ በአማርኛ እና በዓረብኛ ይኸው ተሰራጭቷል። ጽሑፉ ከትግርኛ ወደ ዓረብኛና ወደ አማርኛ ሲተረጎም ለኤርትራና ለኢትዮጵያ በጎ አመለካከት ያላቸው ወዳጆቹ በተለያዩ መልኩ ትልቅ አስተዋጽኦ አበርክተዋል።

ለተባበሩኝ ሁሉ ልባዊ ምስጋና አቀርባለሁ።

ተስፋጽዮን መድሃኔ

ብረመን፣ ጅኑዋሪ፣ 2013

# ኤርትራ እንደ እናት አገር፣ ችግሮችና ፈተናዎች ትናትም ዛሬም

ተስፋጽዮን መድሃኔ (ፕሮፌሰር)  
ብረመን፣ ጀርመን

ዛሬ ስለ አገር-ቤት ወሬ ለመስማት የሚጓጓ ኤርትራዊ ቁጥሩ አነስተኛ ነው። ወይም ከጊዜ ወደ ጊዜ እየመነመነ መጥቷል። ኤርትራን አስመልክቶ የሚተላለፉት ዜናዎች የሚያሳዝኑና የሚዘገኙ ብቻ ናቸው። በታወቁ ዓለም አቀፍ የዜና አውታሮች ሳይቀር በሚተላለፉ ዜናዎች፣ ሁሌም ማለት ይቻላል፡ አገሪቱ ከውድቀት፣ ከመከራና ከስቃይ ጋር በተያያዙ ርዕሶች ብቻ ነው የምትጠቀሰው። በዚህ ሁኔታ ላላችው ኤርትራ እርካታና እጩይታ የሚባሉ ዕንሰ-ሃሳቦች ባዕድ ሆነዋል።

ሕዝባችን ሊገመት በማይቻል የከፋ የመከራ ህይወት ውስጥ እንዳለ እውነተኛ የሆነ ታዛቢ ሁሉ የሚመሰክረው ሃቅ ነው። መላ ሕብረተሰባችን በማንኛውንም የህይወት ገጽታዎች በታሪክ ታይቶ በማይታወቅ መጠን እየተጨቆነ፣ እየተሰቃየና እየተረገጠ ይገኛል። ኤርትራ አጣዳፊ ዕርዳታ እየጠየቀች ነው። ህዝብዋ በእናት-አገር ግምባር መልክ ተደራጅቶ ህልውናዋን ያድን ዘንድ አብቱታዋን እያቀረበች ነው።

ይህ ሁኔታ ስለ ኤርትራ እንደ እናት አገር እንድንመራመርና እንድንወያይ እየጋበዘን ብቻ ሳይሆን በአጽንኦት “እየገዘተን” ነው። እኔም ለዚህ ጥሪ መልስ በአቅሜ ይህንን “ኤርትራ እንደ እናት አገር፣ ችግሮችና ፈተናዎች ትናትም ዛሬም” የተሰኘ ሰነድ ለውይይት ይረዳ ዘንድ እነሆ አሰራጫለሁ።

መልዕክቴን ማስተላለፍ ከመጀመሪያ በፊት ግን የኢትዮጵያ መንግሥት መሪ የነበረው የአቶ መለስ ዜናዊን ሕልፈተ-ህይወት በሚመለከት አጠር ያለ መልዕክት ማስተላለፍ አስፈላጊ ይመስለኛል።

ሰሞኑን የአፍሪካ ቀንድ ፖለቲካን የሚከታተሉ ታዛቢዎች የአቶ መለስን ዕረፍት አስመልክቶ ግምገማ እና ምስክርነት እየሰጡ ያሉበት ወቅት ነው። ኢትዮጵያዊያን እና ኤርትራዊያን ብቻ ሳይሆኑ የታወቁ የውጭ አገር ተንታኞችና መሪዎችም የተሰማቸውን ሀዘን፣ የመራራነቱ መጠን በሚለያይ ቋንቋ፣ ሲገልጹ ሰንብተዋል።

በዚህ አጋጣሚ እኔም ባንዳንድ አቶ መለስ ሲከተላቸው በነበሩት የፖለቲካ ዓላማዎችና ሲያካሂዳቸው በነበሩት እንቅስቃሴዎች ላይ የነበሩኝ ያለመርካትና ነቀፌታዎች እንደተጠበቁ ሆነው። ወጣት በሚያስብል ዕድሜው ከዚህ ዓለም በመለየቱ የተሰማኝን ሐዘን ለመግለጽ እሻለሁ። ለቤተሰቡና ለወገኖቼም እንዲሁ ጽናቴን እመኝላቸዋለሁ።

አቶ መለስ በወጣትነት ዕድሜው በመቀጨቱ ያዘንኩበት የተለያዩ ምክንያቶች አሉኝ። ከምክንያቶቹ አንዱ የሚከተለው ነው። አቶ መለስ ኤርትራን በሚመለከት የተከተለው ፖሊሲና ያስከተለው ውጤት አከራካሪ ነው። አሁን ይህንን አስመልክቶ እዚህ ውስጥ

ዝርዝር ትንተና ልገባ አልፏልግም። ለኤርትራ ተቆርቋሪ በመምሰል በተግባር ግን ጎጂ የሆኑ እርምጃዎች ሲፈጽሙ እንደነበር ግልጽ ነው። ሆኖም ግን፡ ቁም ባልይዘበትም ድርጊቱን ልረሳው አልችልም። ረገርም ዕድሜና ጤና ሰጥቶት ቢቆይ ኖሮ፡ ከጥቂት ዓመታት በሁዋላ፡ ሰፊ ያል ተሞክሮና የላቀ ብስለት አግኝቶ፡ ሁላችንም ማድረግ እንደሚገባን፡ ያለፈው አካሄዱን መልሶ በመመርመር ተምሮ፡ ከበደላቸው ክፍሎች ጋር መረዳዳት ምናልባት ይችላል ነበር ብዬ እገምታለሁ። ይህን ለማድረግ ዕድል ባለማግኘቱ በጣም አዝናለሁ።

አቶ መለስ አከራካሪ የሆኑ ቅርሶች ለውርስ ትቶ አልፏል። አንዳንዶቹ እያሞገሱትና እየመረቁት ናቸው፤ ሌሎች ደግሞ እየወቀሱትና እየረገሙት ናቸው። ብዙ ጊዜ መሪዎች በሞት ሲለዩ ስለነሱ የሚሰጡት ሚዛኖች የተለያዩ ናቸው። የአንዳንዱ ወደ አዎንታዎች ያንዳንዱ ደግሞ ወደ አሉታ ያደላ ይሆናል። ይህ እውነት ነው። ሆኖም አቶ መለስን በሚመለከት ያለው ያስተያየት ልዩነት በጣም ሰፊና ጥብቅ ወይም ስለታም በመሆኑ፡ አስገራሚ ባይሆንም፡ ጠለቅ ያለ ትርጉም ያለው ነው።

በተቃዋሚ ካምፕ ያሉ ኤርትራውያንም ለሚቹ ከፍተኛ ምስጋና የተላበሱ አስተያየቶች ሰንዝረዋል። በባህላችን ሞት ለህሊና ወይም ለሰሜት የሚከብድ አጋጣሚ ነው። በዚህ ምክንያት ይመስለኛል አንድ ሰው በሞት ሲለይ በታቸለ መጠን የህይወቱን አዎንታዊ ጎኖችን ብቻ በማጉላት መሸኘት የነበረና አሁንም ያለ ባህላዊ ስነ ስርዐት ነው። ይህ እውነት ይሁን እንጂ፡ አንዳንድ ኤርትራውያን አቶ መለስን በሚመለከት ያቀረቧቸው ጽሑፎች ይዘቶች የሚስተዛዝብ ወይም የሚያስጨንቅ ገጽታዎች ነበሯቸው። በተለይም ደግሞ በአብዮታችን (ማለት በኤርትራ አብዮት) ላይ የተፈጸሙ ወንጀሎችን ቸላ ብለው ወደ ጎን ያስወገዱ፡ በይዘታቸው ደግሞ 'ከኤርትራ እናት-አገርነት' ጋር የማይጣጣሙ የሚመስሉ መግለጫዎች ትንሽ አሳስበውኛል።

ይህንን ሁኔታ ለመታዘብ የቻልኩበት አንድ አጋጣሚ ነው። እነኚህ የኤርትራ ተቃዋሚዎች ያስተላለፏቸውን የጽሑፍ መግለጫዎች ያነበብኩት ይህንን ጽሑፍ ('ኤርትራ እንደ እናት አገር' ችግሮችና ፈተናዎች ትናንትም ዛሬም) ሳዘጋጅ በነበርኩበት ወቅት ነው። መግለጫዎቻቸው ሳነባቸው፡ ሳዘጋጀው ከነበርኩት ከዚህ ጽሑፍ ጋር የሚጋጭ ሃሳብ ያዘለ መሆናቸውን ተገነዘብኩኝ፤ ስለዚህም ይበልጥ ሰፊ ያለ ጥናት ለማድረግ ተገደድኩ። ይህ ተያያዥ ሁኔታ ባጋጣሚ ለዚህ አርዕስት ጉዳይ በጥልቀት እንድመረምረውና በበለጠ ግልጽነት እንዳቀርበው በር ከፋች እንደሆነኝ ሳልገልጽ አላልፍም።

- ፩ -

ወደ አብዩ ርዕሳችን እንግባ። በእናት አገር መልክ የተዋቀረ፡ መድኅን የሆነ ሃይል ቶሎ እንዲደርስላት ኤርትራ ትጣራለች! የእናት አገር ግምባር አስፈላጊ የሚሆነው ለምንድ ነው? እናት አገር (የትግርኛው "ዓዲ አቦ") ሲባል፡ ይዘቱ (ትርጉሙ) ቆየት ብለን በሰፊው የምናየው ቢሆንም፡ "መሬቱ"ና "ሕዝቡ" ብቻ ሳይሆን የህዝቡን ባህልና እሴቶች፡ ባጭሩ ስልጣኔንና ታሪክን በሙሉ የሚያጠቃልል ነው። እነዚህ ሁሉ በአሁኑ ኤርትራ አደጋ ላይ ናቸው። እንዲያውም፡ በአሁኑ ሁኔታ አገሪቷ እንዳትፈርስና ሕዝቡም እንዳይጠፋ የሚያሰጋ ነው። በእንደዚህ ያለ አስጊ የታሪክ መድረክ ከተገኘን ዘንድ፤ ኤርትራ "አገሬ" ነች የሚል ሁሉ በአገር አድን ዘመቻ እንዲሰለፍ እየተጋበዘ ነው።

ኤርትራ ሦስተኛ ዓለም ተብለው ከተመደቡት አገሮች አንዷ ነች። ይህች አገር በውስጣዊ የታሪክ ሂደት የተገነባች ሳይሆን ጣሊያን ከውጭ መጥቶ ለጣጥፎ ያቆማት ሰው-ሰራሽ

አካል ናት። ከጣሊያን ቅኝ አገዛዝ በፊት ኤርትራ ለብቻዋ እንደ አንድ አካል የቆመች አልነበረችም። እንዳውም ደጋማው ክፍል የሰሜን ኢትዮጵያ (አቢሲኒያ) አካል ነበረ። ምዕራባዊው ቆላማው ክፍልም እንደዚህ በባህላዊ ራስ ገዝ አስተዳደር ህይወታቸው ሲመሩ የነበሩ አብዛኛው ጊዜ ከማዕከላዊና ምስራቃዊ ሱዳን ብለን ከምንጠራቸው አካባቢዎች ጋር፡ “ሰናርን” ጨምሮ፡ ከጊዜ ወደ ጊዜ ሲከሰት የነበረ ግንኙነት ነበራቸው።

በ1941 የጣሊያን ቅኝ ግዛትነት ካበቃ በኋላ የታሪክ ድጋፍ አለን በማለት እንደ ኢትዮጵያ እና ግብጽ የመሳሰሉ መንግሥቶች ኤርትራ በመላ ወይም የኤርትራ ክፍል የሆኑት አካባቢዎች እንዲሰጣቸው ጠየቁ። እንግሊዝና ኢጣሊያም እንዲሁ የየራሳቸው ጥቅምና ስትራቴጂ ነበራቸው። እንግዳውስ ኤርትራ ለዑላዊት እናት አገር ለመሆን ብቃት አላት ወይስ የላትም የሚል ፈታኝ ጥያቄ ወደ ግልጽ መድረክ ብቅ ማለት የጀመረው በዚህ ወቅት አካባቢ ነው።

የወቅቱን ሁኔታ ለመረዳት የያኔው ፖለቲካ አዝማሚያ (ሁኔታ) ማስታወስ አስፈላጊ ነው። ጣሊያን ከተሸነፈ በኋላ እንግሊዝ የቃል ኪዳን መንግስታትን በመወከል ኤርትራን ተቆጣጠረ። ረዢም ጊዜ ሳይቆይም ወታደራዊ አስተዳደሩን መሠረተ። ያ አስተዳደር እንግሊዞች የኤርትራን የወደፊት ዕድል አካባቢውን በአዲስ የቅኝ-ግዛት መልክ ለመቆጣጠር የነበራቸውን ምኞት በሚያገለግል መንገድ እንዲወሰን የሚቻለውን አደረገ።

የእንግሊዞችን ዘዴ ለመረዳት ኢትዮጵያን አስመልክቶ የጣሊያኖች የፖለቲካ መሃንዲሶች ከድሮ ጀምረው የነደፏቸውን ሁለት መመሪያዎችን ግንዛቤ ውስጥ ማስገባት አስፈላጊ ነው። እነዚህ መመሪያዎችም “ፖለቲካ ሸዋና” እና “ፖለቲካ ትግርኛ” የሚባሉት ናቸው። “ፖለቲካ ሸዋና” የሚባለው በኢጣሊያ የውጭ ጉዳይ ጽ/ቤት ይበልጥ አትኩሮት ተሰጥቶት የተመረጠ ሲሆን፡ ይዘቱም የኢጣሊያ ጥቅም የሚጠበቀው በኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት እና በኢጣሊያ አስተዳዳሪ ሥር በነበሩት የኢትዮጵያ አጎራሳች አገሮች መካከል መልካም ግንኙነት ሲኖር ነው የሚል ነበር። ይህ እንዲፈጸም የኢጣሊያ ፖሊሲ ስልጣን “በአዲስ አበባና በሸዋ መኳንንት ዙርያ” መጠቃለል አለበት የሚል ነበር<sup>1</sup>።

“ፖለቲካ ትግርኛ” ግን በጣሊያን የኮሎኒ ጉዳዮች ጽ/ቤት የሚደገፍ ሆኖ የ “ፖለቲካ ሸዋና” ተጻራሪ ነበር። የዚህ መመርያ ትርጉም ወይም ይዘት ኢትዮጵያን ለመቆጣጠር የሚያገለግለው ዘዴ “የሸዋን ማዕከልነት” ለሚቃወሙ ክፍሎችን መደገፍና ማበረታታት ነው የሚል ነበር። ትግራይን በሚመለከት፡ በተለምዶ በአካባቢው ሲገዙ የነበሩት ሥልጣናቸው እንዳለ እንዲቀጥሉ እና ሃይላቸውም እንዲበራታ በማድረግ ማዕከላዊው የሸዋ መንግሥት ቁጥጥሩ እንዲላላ እና እንዲዳከም ለማድረግ ነበር የፖለቲካ ትግርኛ ፖሊሲ አቋም።

እንግሊዞች በኤርትራ ራስ ገዝ ወታደራዊ አስተዳዳሪ አቋቁመው በነበሩበት ወቅት በ1941 ዓ.ም ከጣሊያን መንግሥት ቁጥጥር ነፃ የሆነችውን ኢትዮጵያንም በአዲስ የቅኝ ግዛት መልክ ለመቆጣጠር ይሞክሩ ነበር። ይህ ዕቅድ ተግባራዊ ለማድረግ እንዲቻላቸው ከላይ ከተገለጹት ሁለት ንድፎች “ፖለቲካ ትግርኛ” የተባለችውን መርጠው መመሪያቸው አደረጉት። የኤርትራን ጉዳይም “ፖለቲካ ትግርኛ” ለሚለው ፖሊሲያቸው አመች ሆኖ በሚያገለግል መንገድ ተያያዙት።

የእንግሊዝ ወታደራዊ አስተዳዳሪ በኤርትራ የተከተለው መመሪያ “ፖለቲካ ትግርኛ” የምትለዋን ፖሊሲ ሲሆን፡ በዋናነት ትኩረቱ “ትግራይን ከኢትዮጵያ ነጥሎ ከኤርትራ ጋር

1. ሃጋይ ኤርሊክ፡ ገፅ 195

ለማዋሃድ ነበር”። ትግራይ ከኢትዮጵያ በተግባር ተነጥላ ከኤርትራ ጋር ከተዋሃደች በኋላ ሁለቱን ያጣመረ “ሃገራት-ትግራይ” የሚባል አገር ይቋቋማል። ይህ አገር በእንግሊዞች ቁጥጥር ሥር እንዲዋቀር ሆኖ ማዕከላዊነቷ ከተናጋው ኢትዮጵያ ጋር የላላ ግንኙነት ይኖረዋል። በተጓዳኝም ኤርትራንም ለመገነጣጠል የወጠነ ዕቅድ ነበር። በዚህ ዕቅድ (ፕሮጀክት) መሰረት ኤርትራ ወደ ሁለት ወይም ሶስት ልትከፋፈል ነበር። ምዕራባዊው ቆላማ አካባቢ ወደ ሱዳን እንዲጠቃለል ታስቦ ነበር፤ እዚህ ላይ መገንዘብ ያለብን በወቅቱ ሱዳን የእንግሊዝ ቅኝ ግዛት መሆኗን፣ እና እንደ አስተማማኝ ደጀን ትታይ እንደነበረች ነው<sup>2</sup>። በተጨማሪ፡ ከምጽዋ ወደ ደቡብ በኩል ያለው የባሕር ዳር በሙሉ ወደ ኢትዮጵያ እንዲጠቃለል ታቅዶ ነበር<sup>3</sup>። ደጋማው የኤርትራ ክፍል - እስከ ምጽዋ ያለውን አካባቢ ጨምሮ - በሙሉ ወደ ትግራይ ተጠቃልሎ ነው “ሃገራት-ትግራይ” የሚባለውን አገር ለመመሥረት ታልሞ የነበረው።

ይህንን ዕቅድ ሥራ ላይ ለማዋል የኤርትራ ወታደራዊ አስተዳደር የነበረው ስተፊን ሎንግሪግ” ‘ትግራይ ብሔረተኝነት’ (Tigrean nationalism) የሚለውን ፅንሰ-ሃሳብ በሰፊው ለማራገብ ተንቀሳቀሰ፤ በኤርትራ ፖለቲካም እንዲስተጋባ አደረገ። ይበልጥ ደግሞ እንግሊዞቹ የክርስትና ሃይማኖት ተከታይ በሆነ በደጋማው የኤርትራ ክፍል በሚኖረው ትግርኛ ተናጋሪ የታቀደው የብሔረተኝነት ስሜት እንዲስፋፋ በከፍተኛ ጥረት ተንቀሳቀሱ<sup>4</sup>።

ዓላማው እንዲሳካም የኤርትራ ሕዝብ በፖለቲካ መስክ ገብቶ እርስ በእርሱ መከራከርና መነታረክ ነበረበት። ለዚህ ዓላማ ነው እንግሊዞች የፕረስ ነፃነትና የፖለቲካ ማህበሮች በአስቸኳይ እንዲቋቋሙ ያደረጉት<sup>5</sup>። በእርግጥ እነኚህ ነገሮች ሁሉ ለራሳቸው ተፈላጊ ናቸው፤ ለሕብረተሰብ ዕድገትም ቢሆን የሚረዱ ናቸው። ቢሆንም እንግሊዞች ይህንን ሲያቋቁሙ ለራሳቸው ጥቅም - ማለት ሕዝባችን እርስ በእርሱ እንዲባላ - መኖሩን ግንዛቤ ውስጥ ማስገባት አለብን።

የኤርትራ የፖለቲካ ሁኔታ በእንግሊዞች ሴራ ተነድፎ በነበረበት ፈታኝ ወቅት ነበር ወላጆቻችን መጪው የአገራቸውን ዕድል ለመወሰን በንቃት የተሳተፉት። ኤርትራ ምን ትሁን በሚለው ጥያቄ በአመለካከት እንደሚለያዩ አይቀሬ ነበር። ስለሆነም ተለያዩ። አንዳንንዱ ሙሉ በሙሉ ከኢትዮጵያ ጋር በአንድነት የመዋሃድ ፍላጎት ሲያስተጋቡ፣ አንዳንዶቹም ሙሉ ነፃነት የሚለውን አቋም ሲያራምዱ፣ ሌሎችም “ፕሮተክቶራት” - ማለትም በተባበሩት መንግሥታት ወይም በእንግሊዝ ጥበቃና ቁጥጥር ሥር - ይሻላል ሲሉ ነበር። ኤርትራን ከፋፍለህ ወደ ሱዳን እና ወደ ኢትዮጵያ ማዋሃድ የሚለው አገር የሚያጠፋ ሃሳብ በተግባር እንዲውልም ቀያሾቹ ባለ በሌለ ሃይላቸው በሰፊው ተንቀሳቀሱ።

- ፪ -

የኤርትራን ነጻነት ከሚፈልጉት የፖለቲካ ማህበሮች መካካል አንዱ በይፋ የሚታወቅበት ስሙ „የኤርትራ ነፃነትና የዕድገት ማህበር- ኤርትራ ለኤርትራውያን“ (ምህጻራ- ስሙም “ኤርትራ ንኤርትራውያን”) ሆኖ፣ እንግሊዞች ደግሞ ሊበራል ፕሮግራሲቭ ፓርቲ በማለት ሲጠሩት የነበረው ነው። ይህ ማህበር፣ በተለይ ወደ መጀመሪያው ወቅት ኤርትራ ወደ

2. ዝኒ ከማሁ  
3. ዝኒ ከማሁ ገፅ 222  
4. ዝኒ ከማሁ ገፅ 225  
5. ዝኒ ከማሁ ገፅ 225-226

ደቡብ ከመረብ ወንዝ ወዲያ ካሉት አገሮች (አካባቢዎች)፣ ማለትም ከትግራይ እና ከትግራይ ወዲያ ካሉት ትግርኛ ከሚናገሩ አካባቢዎች፣ ጋር ተዋህዳ ከእንግሊዝ ሞግዚትነት በኋላ ሉዓላዊት አገር እንደትሆን የሚል አቋም ነበረው<sup>6</sup>። ይህ አቋም “ትግራይ-ትግርኛ” ተብሎ የሚታወቀው መመሪያ (ፕላትፎርም) ነው።

እንግዲህ “ኤርትራ ንኤርትራውያን” የሚለው ሀረግ የ“ትግራይ-ትግርኛ” መፎክር ብቻ ነበር<sup>7</sup>። ታስባ፡ “ብሔረ አግኪዚ” ወይም “ምድረ አግኪዚ” እየተባለች ስትጠቀስ የነበረችው አካል የምናውቃት ከመረብ ወዲያ ያለቺው አገር ሳትሆን በምስራቅ አለውሃ-ምላሽ” በምዕራብ ደግሞ “ተከቤ- ምላሽ” በመላ ያጠቃለለች ነበረች። ኋላ ግን፡ ቆየት ብለን እንደምናየው፡ በአንዳንድ አዳዲስ ክስተቶች ምክንያት ኤርትራ ለኤርትራዊያን በሚለው ማሕበር ውስጥ የአመለካከት ልዩነት በመነሳቱ “አለውሃ-ምላሽ” የሚለው አቋም (ወይም ጥያቄ) እየደበዘዘ መጣ።

የትግራይ-ትግርኛ ዓላማና ፍላጎት በመንፈሱ ምን እንደነበረ ጠለቅ ብለን ማወቅ ሊኖርብን ነው። ምናልባትም ታሪክ እራሱ እየደገመ አንዳይሆን!!

አንደ ፕሮፌሰር አለም-ሰገድ አባይ አገላለጽ፡ ትግራይ-ትግርኛ አንድ የሪሶርጂሜንቶ ናሺናሊዝም፡ ማለት የማነሳሳት ወይንም በተዳከመ የማንነት መንፈስ ላይ ‘ትንፋሽን የመዝራት’ ብሄርተኝነት፡ ምሳሌ ወይም ዓይነት ነው<sup>8</sup>። ሪሶርጂሜንቶ በ19ኛው ክ/ዘመን ዛሬ ኢጣሊያ ተብሎ በሚታወቀው አከባቢ የተካሄደ አንቅስቃሴ ነው። እስከ 1870 ዓ.ም በዛው ወቅት የነበሩ ጣሊያንኛ የሚናገሩ አህዛብ በተለያዩ ግዛቶች ተበታትነው ሲኖሩ ነበር። ያ ሪሶርጂሜንቶ የተባለው እንቅስቃሴ እንግዲህ እነዚያን ተለያይተው ይኖሩ የነበሩትን ጣሊያንኛ ተናጋሪዎች በሙሉ ከያሉበት አሰባስቦ “አንዲት ኢጣሊያ” የምትባል አገር ለመመስረት ሲካሄድ የነበረው የባህልና የፖለቲካ አነሳሽ እንቅስቃሴ ነው።

ኤርትራን፡ ማለት የትግራይ ትግርኛን እንቅስቃሴ፡ በሚመለከት ይህ የሚሰጠው ትርጉም ምንድ ነው? ይህ ማለት ከአክሱም ሥልጣኔ ጀምሮ ትግርኛ የሚናገር ሕዝብ የራሱ የሆነ ባህል፡ ሃይማኖትና የማንነት ስሜት የነበረውና አሁንም ያለው፡ ሲቀላቀልም የነበረና ያለም በመሆኑ አንድ አገር መሆን አለበት የሚል ነው። አለምሰገድ አባይ እንደሚለው የትግራይ-ትግርኛ መሠረታዊ እምነት “በጥንታዊነት ላይ የተመረከብ ሆኖ ትግርኛ ተናጋሪው ሁሉ በአንድ የፖለቲካ ጥላ ሥር”፡ ማለት በአንድ አገራዊ ክልል ውስጥ፡ የመሰባሰቡ ፍልስፍና ነበር<sup>9</sup>።

ከሁለተኛው ዓለም ጦርነት ፍጻሜ በኋላ “ፎር -ፓወር ኮሚሽን” ማለትም አራቱ ሃያላን መንግሥታት የተባሉት፡ ማለት የአሜሪካ፡ የሩሲያ፡ የፈረንሳይ እና የእንግሊዝ ተወካዮች የኤርትራን ሕዝብ ፍላጎት ለማጥናትና ለማረጋገጥ ወደ ኤርትራ በሄዱ ጊዜ “ኤርትራ ለኤርትራዊያን” ይባል የነበረው ማሕበር የማሳሰቢያ ጽሁፍ አቀረበላቸው። ባቀረበው ጽሁፍ መሰረት ትግራይ በጂኦግራፊያዊ አቀማመጥ፡ በባህል፡ በታሪክና በንግድ ግንኙነት” ጥንት አንደነበረችው “የኤርትራ አካል ነች” በማለት ቀደም ብሎ “ትግራይ-ከኤርትራ ጋር

6. አለምሰገድ ተስፋይ፡ ገፅ 225  
7. አለምሰገድ አባይ፡ (1997) ገፅ 325  
8. ዝኒ ከማሁ(1998)፡ ገፅ 153  
9. ዝኒ ከማሁ፡ ገፅ 163

ማዋሃድ” ከሚለው የእንግሊዝ ዕቅድ ጋር ሠምሮ የሚሄድ አቋም አሰማ። በማያሻማ አገላለጽ የትግራይ-ትግርኛን መሠረታዊ-እምነት እንደሚከተለው አንፀባረቀ<sup>10</sup>።

“በሰሜን ኢትዮጵያ የተካሄዱ ጦርነቶች በሙሉ፣ ማለትም ጸረ- ጣሊያን፣ ግብጽ እና እንዲሁም መተማ ላይም ከድርቡሽ ጋር የተካሄደ ጦርነት በኤርትራና በትግራይ ሕዝብና መኳንንት እንጂ በሸዋዊያን አልነበረም። ይህም የሚያመላክተው፡ የዚያ ትግርኛ ተናጋሪ ሕዝብ የአካባቢ ጂኦግራፊያዊ ጎሳዊ እና ታሪካዊ ሥር-መሠረት ከሸዋ ጋር የሚያገናኝ ወይም የሚያጋራ እንደሌለው ነው። ስለ ጥንት ዘመን ስናወሳም ቢሆን የኢትዮጵያ ሥልጣኔ ከኤርትራና ትግራይ (ከአክሱም) ነው የመነጨው እንጂ ከሸዋ ተነስቶ ወደ ሰሜን አልመጣም። በዛኛው ወቅት ሸዋዊያን ያልሰለጠኑ ዘላኖች (ኖማድስ) ነው የነበሩት። እንዳውም በዛው ጊዜ ሸዋ የነዚያ የትግርኛ ተናጋሪ ሕዝቦች ቀኝ ግዛት (ኮሎኒ) እንደነበረች በእርግጠኛነት መጥቀስ ይገባል”<sup>11</sup> ።

ይህ አባባል የሚያብራራው ነጥብ ቢኖር የኤርትራ ለኤርትራውያን መሪ ሃሳብ፡ በፕሮፌሰር ተኸስተ ነጋሽ አገላለጽ፡ ”በትግራይ ሕዝብ ጥንታዊ ሞገስና ክብር፡ እና ይህ ህዝብ ከድሮ ጀምሮ በኢትዮጵያ በነበረው የልዕልና እና የመሪነት ቦታ ትዝታ ላይ የተመሰረተ መኖሩን ነው<sup>12</sup>።” ይህ አቋም የበላይነትን የሚያንጸባርቅ የትምክሕት መንፈስ የቃኘው እንደነበር ግልጽ ነው። በተጨማሪም የሸዋን መንግሥትነት የማይቀበል የፖለቲካ ትግርኛ ጉልህ መግለጫ ነበር።

አብሮ ከዚህ ጋር በተያያዘ መጠቀስ ያለበት አንድ ነጥብ አለ። ይኸውም “ኤርትራ ለኤርትራዊያን” ሲሉ ከነበሩት አንዳንድ አባቶች መሃል አባባላቸው የ“ኢሪደንቲዝም” - ማለት፡ በሌላ አገር (አካባቢ) አስተዳዳሪ ሥር የሚገኝ መሬት “የኔ ነው” ብለህ ወደ ግዛትህ የማጠቃለል - ገጽታ እንደነበረው ነው። የተፈለገው መሬትም ዛሬ በምስራቅ ሱዳን የሚገኝ፡ ከሰላንም ጨምሮ፡ ያጠቃለለ ነበር።

ከጥንት ጀምሮ ኤርትራ ወይንም ትግራይ ትግርኛን በሚመለከት በቅጡ ያላስተዋልነው አንድ አሳሳቢ ጥያቄ አለ። ይኸውም “ትግራይ -ትግርኛ” ሲባል ለነበረው ውጥን “አገር” ማን እንዲመራው ነበር የታሰበው? የሚል ነው። ለዚህም ጥያቄ መልሱ፡ ባለፉት በርካታ አመታት ልብ አላልነውም እንጂ፡ ግልጽ ነው የነበረው። ብያንስ የአብዛኛዎቹ ‘የኤርትራ ለኤርትራውያን’ ማሕበር አባሎች ሃሳብ ያ ትግራይ-ትግርኛ የተባለው አገር በትግራይ መኳንንት (ትግራይን አሪስቶክራሲ) ሥር እንዲመራ ነበር። ይህንን አስመልክተው አንዳንድ በወቅቱ የነበሩ የደጋግው ኤርትራ ክፍል ሊሂቃን (ኤሊቶች) የትግራይ መኳንንት ህጋውያን መሪዎቻችን ናቸው የሚል እምነት ነበራቸው። ስለሆነም ዕቅዱ ቢሳካ “ራስ ስዩም መንገሻ (የአጼ ዮሃንስ የልጅ ልጅ) የትግራይ-ትግርኛ መሪ መሆን ይችሉ ነበር የሚል ሀሳብ ነበራቸው<sup>13</sup>።

የትግራይ-ትግርኛ አገራዊ (ብሔራዊ) እንቅስቃሴ ከመረብ ወንዝ ባሻገር (ወዲያ)፡ ማለትም ትግራይ ውስጥ፡ የጎላ አልነበረም። በሌላ አነጋገር፡ ያ ትግራይ-ትግርኛ የሚል ሃሳብ የትግራይን ሕዝብ ቀልብ አልሳበም ነበር<sup>14</sup>። ነገር ግን አንዳንድ ከትግራይ መኳንንት

10. አለምሰገድ አባይ፣ (1997) ገፅ 325  
11. ተኸስተ ነጋሽ በገፅ 170 ላይ እንደጠቀሰው  
12. ዝኒ ከማሁ ገፅ 161  
13. አለምሰገድ አባይ (1998)፡ ገጽ 43፣ እንዲሁም ሪፖርት ገፅ 26  
14. መድሃኔ ታደሰ፡ ገጽ 34



ውስጥ ቢያንስ ለተወሰነ ጊዜ ትግራይ-ትግርኛ የሚለውን ሃሳብ አስተናግደውት እንደነበር አንዳንድ ታዛቢዎች ይገልጻሉ። ለምሳሌ እነ ራስ ሥዩም መንገሻ እና ኃይለስላሴ ጉግሳ ትግራይ ከኢትዮጵያ እንድትገነጠል የደገፉበት ወቅት (አዝማሚያ) የነበረ ይመስላል<sup>15</sup>፤ ሁለቱም ባንዳንድ መድረኮች ለጊዜው በታላቋ ብሪታኒያ ወይም በሌላ የውጭ ሃይል እንክብካቤ ሥር የሆነ የኤርትራና የትግራይ አንድነት አንዲመሠረት ፍላጎት ነበራቸው ይባላል<sup>16</sup>።

የትግራይ ትግርኛ አንቅስቃሴ ከትግራይ ይልቅ ኤርትራ ውስጥ የበለጠ ህላዌ ነበረው። እሱም ቢሆን በተወሰኑ የኤርትራ የደጋግው ክፍሎች ብቻ ነበር<sup>17</sup>። ባጠቃላይ አንግሊዞች የትግራይ ትግርኛ ስሜት በክርስትያኑ ደጋግው ክፍል ተቀባይነት አንዲኖረው ያደረጉት ሙከራ አልተሳካላቸውም። ፕሮፌሰር ሃጋይ ኦርሊክ እንደገለጸው እነዚያ መጠነኛ “ዘመናዊ ትምህርት” የቀሰሙ ወይም ከተማዎች ሆነው የነበሩ ኤርትራዊያን “ሲኒሳሱት የነበረው ዘመናዊነትን በተላበሰ ሃሳብ (ወይም ራዕይ)” ነበር። ትግራይ ደግሞ የዘመናዊነት ሳይሆን፣ የኋላ ቀርነትና የወግ አጥባቂነት ተምሳሌት ሆኖ ትታይ ነበር። እንግዳውስ አብዛኛዎቹ የፖለቲካ መሪዎች የነበሩ ወጣት ኤርትራዊያኖች የነበራቸውን “አዲስ ፖለቲካዊ ራዕይ” ከኢትዮጵያዊነት ጋር አያያዙት፤ “አድናቆታቸውም ለኃይለስላሴ ሆነ”<sup>18</sup>።

ቀደም ብሎ እንደተገለጸው፣ እንግሊዞቹ ራሳቸው የሚቆጣጠሩት የትግራይና የኤርትራ ውህደት ሊመሠረት ፍላጎት ነበራቸው። ቆይተው ግን በፖለቲካ ሁኔታው ለውጥ ሲከሰት፣ ይህንን ሃሳብ ትተው፣ በአሜሪካኖች የቀረበው ፈደራላዊ መፍትሔ፣ ማለትም ከኢትዮጵያ ጋር ዋስትና ያለው አንድነትን ደገፉ። አንዳንድ የኤርትራ-ለኤርትራዊያን ይባል የነበረው ማሕበር መሪዎችና የታወቁ አባላትም አቋማቸውን ለውጠው መካከለኛውን መፍትሄ - ማለት ፈደረሽንን ተቀበሉ። ይህንን ለውጥ ያደረጉትም ብርጋደር ፍራንክ ስታፊርድ የተባለው የታላቋ ብሪታኒያ ወኪል ባክሄደው “ሴራ” ከማሕበሩ ተነጥለው “የነፃነት ሕብረት ከኢትዮጵያ ጋር” (“ናጽነታዊ ሕብረት ምስ ኢትዮጵያ”) የሚል አዲስ ማሕበር ካቋቋሙ በኋላ ነው<sup>19</sup>።

ይህን ‘ፈደረሽን’ የተባለውን አማራጭ ሁሉም የፖለቲካ ማሕበሮች ነበር የተቀበሉት። ሲቀበሉትም ምክንያታቸው የወደዱት ምርጫቸው ሆኖ ሳይሆን፣ እነሱ አንደሚሉት ኤርትራ እንደ አንድ ወጥ አካል ሆኖ አንድነትቀጥል አንድ እና ብቸኛው መንገድ ፈደረሽን ብቻ ስለነበረ ነው። ለምሳሌ የዚያ የነፃነት ጎራ (ኢንዲፕንደንስ ብሎክ) የተባለው ነፃነት ሲጠይቁ የነበሩት ማህበሮች ቅንጅት ፕረዚደንት፣ ራስ ተሰማ አስበሮም፣ ቀንደኛው የ“ትግራይ-ትግርኛ” ፖለቲካ አንቀሳቃሽ የነበሩ ቢሆንም፣ በተባበሩት መንግሥታት የተወሰነውን ፈደረሽን ተቀበሉት፤ እንደ ድልም ቆጠሩት። ይህ አቋም በነበረው ሁኔታ ትክክለኛነት እንዳለው ለመግለጽ የሚከተለውን አለ። “እኛ ..... የታገልንለት ..... ሙሉ ነፃነት” እንደተመኘነው ባይሳካም፣ “ይህ የተገኘው ድል ሁላችንንም ሊጠቅመን ይገባል። ይህን ድል በመጎናጸፋችን አገራችን አልተቆራረጠችም፣ ሕዝባችንም አልተከፋፈለም”<sup>20</sup>።

15. ሃጋይ ኦርሊክ፣ ገጽ 201፣ 202  
16. አለምሰገድ አባይ (1998)፣ ገጽ 50  
17. አለምሰገድ ተስፋይ፣ ገጽ 227-228  
18. ሃጋይ ኦርሊክ፣ ገጽ 226  
19. አለምሰገድ ተስፋይ ገጽ 425-428  
20. አለምሰገድ ተስፋይ በገጽ 519 ላይ እንደጠቀሰው

ለነፃነት ሲታገሉ የነበሩት አባቶቻችን ፊደረሽኑን ሲቀበሉት ከውስጣዊ ስጋት ጋር እንደነበር መገመት አያዳግትም። ለምሳሌ አንጋፋው ታጋይ አቦይ ወልደአብ ወልደማርያም “ገደል ላለመግባት የእሾህ ቀጋን መታቀፍ” (ከይጸድፉ ቆንጠጠፊ ይሐቁፉ)<sup>21</sup> የሚለውን ተረት በመጥቀስ የሁኔታውን አስቸጋሪነት ገልጸው ነበር ይባላል። አንግዲያውስ ‘የኤርትራ አንድነት’ ለአባቶቻችን የመጨረሻው ‘ክቡር’ ግብ (ስትራተጂካዊ ነገር) ነበር። ፊደረሽኑም በነሱ አመለካካት ለግባቸው መዳረሻ ዘዴ ነው የነበረው።

የአፄ ኃይለስላሴ መንግሥትም ፊደረሽኑን የተቀበለው ከልብ ረክቶበትና አምኖበት አልነበረም። አማራጭ ስላልነበረው ብቻ ነው። በወቅቱ ከኢትዮጵያ ጋር ሙሉ በሙሉ መዋሃድ ሲሉ ከነበሩ ኤርትራውያን ይልቅ በአንጻር የቆሙት ብዛት ነበራቸው። በተባበሩት መንግሥታትም የኢትዮጵያ የይገባኛል ጥያቄ በቂ ደገፍ አልነበረውም። በዚህ ምክንያትም አፄ ኃይለ ሥላሴ ፊደረሽኑን የተቀበሉት ቀስ እያሉ አፍርሰው ኤርትራን መጠቅለል አንደሚችሉ ተመክረው ስለነበረ መሆኑ ዶ/ር አማራ ተኸለ በ1964 ባዘጋጀው ሰፊ ጥናት አመልክቷል<sup>22</sup>።

ፊደረሽኑ በሕግ የተደነገገ የጊዜ ገደብ አልነበረውም። ሆኖም ፊደረሽኑ ለ10 አመታት ነው እየተባለ በወሬ ደረጃ አንዲስተጋባ ተደረገ። የዚያ ወሬ ስርጭት ፊደረሽኑን ለማፍረስ የሚያመቻች የስነ-አእምሮ ምንጣፍ ዘረጋ። ያንን ምንጣፍ ዘርግቶ፣ የአፄ ኃይለስላሴ መንግስት ፊደረሽኑን ቀስ በቀስ በመሸርሸር በ1962 ማለት ከ10 አመት በኋላ በአንዳንድ ኤርትራዊያን ትብብር አፈረሰው። ፊደረሽኑን የተባለውን ስርዓት እንደ መሸጋገሪያ ተጠቀመበት።

አንግዲውስ ለአጼ ኃይለስላሴ መንግስት ፊደረሽኑን ዘዴ ብቻ ነበር። ዋናው ግቡ ወይም ስትራተጂው ዞሮ ዞሮ ኤርትራን ጠቅልሎ ማስገባት ነው የነበረው።

የነበረው ፊደረሽኑ መሸጋገሪያ ብቻ አንደነበር ልናስታውሰውና ልናስምርበት የሚገባ ነጥብ ነው። ለምን ቢባል ዛሬም ባለንበት አዲስ ሁኔታ ታሪክ በሆነ ነገር እየተደገመ አንዳይሆን!!

- ፫ -

በ1961 - ፊደረሽኑ በይፋ ሊፈርስ አጥቢያ - የኤርትራ አርካት ገድል (ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ - ተ.ሐ.ኤ)፣ በሓሚድ እድሪስ ዓወተ ወታደራዊ መሪነት የትጥቅ ትግል ይፋ አደረገ። መግለጫቸው የአገራችን የብሄርና የሃይማኖት አወቃቀር እና የቅርብ ታሪካችን ይዘት የሆነ መሰናክሎች ለኤርትራ አብዮት በትግሉ አፍላ ወቅት ችግሮች ፈጠሩበት።

ኢሳያስ አፍወርቂ ከ1970 ዓ. ም. አንስቶ የራሱን ድርጅት ለመመስረት በተንቀሳቀሰበት ወቅት ከላይ የተጠቀሰው የኤርትራ ሕብረተሰብ አደረጃጀት እና በተ.ሐ.ኤ የታየውን ውስጣዊ መንገራገጭ ያለ ምንም ምሕረት መዘመዘው። ኢሳያስ “ንሕናን ዕላማናን” (እኛ እና አላማችን) በሚለው አዋጁ ሕዝብን ለማታለል ለመላ ኤርትራ “በአገራዊ የአንድነት ልሳን” አለዝቦ በተቀመረ ቋንቋ ያስተላልፍ አንጂ ሕዝብ ክርስትያን የሆነ ኤርትራዊ ሁሉ አንዲከተለው ነው ጮክ ብሎ የተማጠነው። እኛ እና አላማችን (ንሕናን ዕላማናን) የምትለዋ ሰነድ የሕዝብ ሁኔታ ያስጨነቃት ወይንም የሕዝብ መብት ጉዳይ ያሳሰባት ሰነድ አልነበረችም። ይልቁንስ ሰነድዋ ኢሳያስ ስስታም (የስልጣን) ሕልሙን ለማርካት መነሻ

21. አለምሰገድ አባይ (1998): ገጽ 72  
22. አማራ ተኸለ: ገጽ 353

ያደረገ ክፋት ያጠነጠነች አዋጅ ነበረች። ታጋይ ረድኢ መሐሪ ባሁኑ ወቅት ታዋቂነትን ባገኘው አዲሱ መጽሐፍ አንዳመለከተው፡ ኢሳያስ ሕዝባችንን ለማሞኘት ሲል ነው “እኛና አላማችን” (ንሕናን ዕላማናን) ያላት እንጂ አርእስተዋስ “እኔ እና አላማዬ” (አንን ዕላማይን) ነው መሆን የነበረበት<sup>23</sup>።

ኢሳያስ አፍወርቂ ወደ ትግሉ ሲቀላቀል እውነተኛ አላማውና ፍላጎቱ የኤርትራ ሉዓላዊ ነጻነት አልነበረም። በታላቅ ጥንቃቄ ደብቆ ሲንቀሳቀስባት የነበረችው አላማ “ትግራይ-ትግርኛ” አንደነበረች ረድኢ መሐሪ፣ ተስፋይ ተምነዎ፣ አንዲሁም ሌሎች የሕዝባዊ ግምባር ታጋዮች የነበሩ ደጋግመው ነግረውናል።

በትግሉ ወቅትም ቢሆን ኢሳያስ እና ተባባሪዎቹ ዋናው ግባቸው “ትግራይ ትግርኛ” አንደነበረ፡ ሆን ብለው ይሁን ወይንም ሳይታወቃቸው፡ በግልጽ ያመለከቱበት ጊዜ ነበር። ለምሳሌ በብሩህነቱና በጥልቅ አዋቂነቱ የሚመሰገን ረኅ ሌፎርት የተባለው የፈረንሳይ ጋዜጠኛ በወቅቱ ሕዝባዊ ግምባር ተቆጣጥሮ ወታደራዊ ትግል ሲያካሂድበት ወደ ነበረው የኤርትራ በረሃ በመዝለቅ ጉብኝት ባደረገበት ጊዜ የታዘባት ነገር አለች። በ1983 ዓ. ም. ባሳተመው መጽሐፍ ከመሪዎቹ አንዱ ስለ ድርጅቱ ረዢም መግለጫ ሲያደርግ ሰማሁት ይላል። መሪው በማግለጫው “የኤርትራ ትግል ዓላማ” ምን እንደሆነ አስረድቶ ሲደመድም “እኛ የአክሱም ንጉሥነት ወራሾች ነን፤ ከዚህ የሸዋ መንግስት ጋር የሚያገናኘን አንዳችም ነገር አይኖርም!” አለ። ብልህ ታዘቧው ረኅ ሌፎርት አንዲህ ያለ ጆሮ የሚሰብ ንግግር በቀላሉ የተሠነዘረ አንዳልሆነና ከበድ ያለ ይዘት የነበረው መሆኑን በመጽሐፉ ዘገባ<sup>24</sup>።

ኢሳያስ አፍወርቂ በህዝባዊ ግንባር ድርጅት ጉልበት ያዳበረው ወደ 70ኛው ግማሽ አካባቢ የአፄ ኃይለስላሴን መንግስት እና ዘውዳዊ ስርዓቱን ከነጭራሹ ኢትዮጵያ ውስጥ መንግሥት የጣለው አብዮት ከተከሰተ በኋላ ነው። በተካሄደው የኢትዮጵያ አብዮት ውስጥ ደርግ ጠቅልሎ ስልጣን ያዘ፣ ብዙም ሳይቆይ የሕብረተ-ሰብአዊነትን አቅጣጫ እንከተላለን ብሎ ከሶቪየት ሕብረት ጋር ተዛመደ። ወቅቱ ቀዝቃዛ ጦርነት ተብሎ የሚታወቀው ሆኖ በሶቪየት ሕብረት በሚመራው ምስራቃዊ ጎራ እና በአሜሪካኖች ሲመራ በነበረው ምዕራባዊ ጎራ መካከል የስነ ሐሳብና ስተራተጂ ፍክክር ሲካሄድበት የነበረ ነው።

የደርግ ከምስራቃዊው ጎራ መገዳገኝ ለአሜሪካኖቹና ለምዕራባዊያን የሕሊና ዕረፍት ነሳቸው። ስለሆነም ደርግን አንዴት አንደሚጥሉት ጥናት አደረጉ። ይኸውም ንድፍ የኤርትራን አብዮት ደርግን ለመጣል መጠቀም ሆኖ፣ በሚከተለው ትንታኔ ላይ የተንተራሰ ነበር።

በትጥቅ ትግል ደርግን ሲፋለሙ ከነበሩት ንቅናቄዎች ሁሉ የጠነከረው ያ ጅብሃንና ሻዕቢያን ያቀፈ የኤርትራ አብዮት ነበር። ችግሩ፡ በአሜሪካኖቹ የፖለቲካና ስተራተጂ ቀያሾች አባባል፣ የኤርትራ ድርጅቶች ዓላማ ሙሉ ነፃነት፣ ማለት ከኢትዮጵያ መገንጠል መሆኑ ነበር። ይህ ዓላማ ከአሜሪካኖቹ ስተራተጂ ጋር የሚጣጣም አይደለም፤ ምክንያቱም ኤርትራ ለብቻዋ ከሆነች ለእስራኤል ጠንቅ መሆኗን ስለማይቀር። ስለዚህም፡ የአሜሪካኖቹ ሃሳብ የኤርትራን አብዮት እንጠቀምበት፣ ስንጠቀምበት ግን የኤርትራ ነፃ መውጣት ለእስራኤል አደጋ በማይሆንበት መንገድ ወይም አኳሃን መሆን አለበት የሚል ነበር።

23. ረድኢ መሐሪ፣ ገጽ፡ 114  
24. ረኅ ሌፎርት፣ ገጽ 268

የኤርትራን ጥያቄ በዚህ አገባብ ለመፍታት የተለያዩ ሃሳቦች በአሜሪካውያን ጠባብነት ቀረቡ። ከነሱም አስፈላጊ የሆኑት የሚከተሉት ሁለት ሃሳቦች ናቸው።

አንደኛው ሃሳብ፡ የተ.ሓ.ህ.ት (የዛሬው ሕዝባዊ ወያኔ) መመስረት ከግምት በማስገባት፡ ትግራይ ውስጥ የመገንጠል ንቅናቄ ስላለ የኤርትራ ከኢትዮጵያ መለየት ለእስራኤል ጠንቅ አይሆንም የሚል ነበር። ትግራይ ከተገነጠለች በኋላ በሆነ መልክ ከኤርትራ ጋር መዋሃድ የማይቀር ነው፤ የተባበረው አገር አብዛኛው ሕዝብ ደግሞ ክርስትያን ነው የሚሆነው። ክርስትያን የበዙበት የተባበረው አገር ለእስራኤል ጠንቅ ሊሆን አይችልም። ይህንን ሃሳብ ፕሮፌሰር ቶም ፈረር የተባለ ሊቅ ለአሜሪካ የሕግ አውጪ ሰነት በነሐሴ 1975 አቀረበ<sup>25</sup> ።

ሁለተኛው ሃሳብ ወይም እቅድ ደግሞ ጆን ስፕሪንግ በተባለው ሊቅ የቀረበ ነበር። ይዘቱም የሚከተለው ነበር። ደርግን በመጣል ሶቭየቶችን ከአፍሪቃ ቀንድ ማስወጣት የሚችሉት የኤርትራ ነፃ አውጪ ድርጅቶች ናቸው፤ የነዚህ ድርጅቶች ግብ ግን ኤርትራን ከኢትዮጵያ ለመነጠል - ማለት ነፃነት ለማወጅ - ነው። የኤርትራ ነፃነት ግን እኛ አሜሪካዊያን የምንፈልገው ነገር አይደለም። ታዲያ ይህ ከሆነ ምን መደረግ አለበት? በሚለው ጥያቄ የሚከተለውን ዕቅድ ነድፎ አቀረበ። ይኸውም ነፃነት የሚለው አንቅስቃሴ ደርግ እስኪወድቅ ድረስ እና ሶቭየት ሕብርትም ከአፍሪቃ ቀንድ እስኪወጣ ድረስ ይቀጥል። ደርግ ተወግዶ ከአሜሪካ ፖሊሲ ጋር በሚጣጣም መንግሥት ሲተካ፡ ኤርትራ ነፃ ትሁን የሚል ነው።

የተባለው የኤርትራ ነፃነት ግን ዘላቂ ሳይሆን ሳይሆን ጊዜ ብቻ እንዲቀጥል ነበር ሃሳቡ። ነፃነቱ፡ በጆን ስፕሪንግ አባባል “ፍሊቲንግ ኤክስፐርትስ” - ዘለቁታነት የሌለው፤ ሳይሆን ጊዜ ብቻ የሚኖር ተሞክሮ (ልምድ) ነው የሚሆነው። በዚህ መሠረት እንግዳውስ ኤርትራ ሳይሆን ጊዜ ብቻ ነው ነፃ አገር የምትሆነው ማለት ነው። ታዲያ አገሪቱ ምን ልትሆን ነው? በጆን ስፕሪንግ ንድፍ ኤርትራ ሄዳ ሄዳ እንደሚከተለው ተመታትራ ትጠፋለች። ይኼውም፡- ደጋማው ክፍልና ደንካልያ፡ እንዲሁም ከምጽዋ ወደ ደቡብ በኩል እስከ ባብ አልመንደብ ድረስ ያለው የቀይ ባሕር ደንደስ አካባቢ ወደ ኢትዮጵያ ይገባል፤ ወደ ኢትዮጵያ ገብቶ ግን የውስጥ አስተዳደር ይኖረዋል። (መገንዘብ ያለብን ከኢትዮጵያ ጋር ይዋሃዳል ሲባል አብዛኛው ከትግራይ ጋር ማለት እንደሆነ ነው። ምክንያቱም ኤርትራ እና ትግራይ በድምብር በቀጥታ ይገናኛሉና)። ሌላው የኤርትራ ክፍል ደግሞ -ማለት ሳሕል እና የተቀረው የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ የሆኑት የሚኖሩበት የኤርትራ ምዕራባዊ ቆላ ደግሞ ከሱዳን ጋር ይጠቃለላል። አንግዲህ ኤርትራ በእንደዚህ ያለ ንድፍ ተመታትራ ትበታተናለች። ይኼ ነበር የስፕሪንግ ንድፍ<sup>26</sup> ።

ይህንን በሚመለከት ካሁን በፊት ደጋግሜ አንደገለጽኩት የአሜሪካ መንግሥት የፈረርን እና የጆን ስፕሪንግን ንድፍ ግምት ውስጥ በማስገባት የፖሊሲው መሰረት ያደረገው ይመስላል።

ኤርትራ ተሰነጣጥቃ ህላዌዋ እንዲጠፋ ባነጣጠረ ረጅም የምዕራባውያን ስትራቴጂ፡ ጅብሃ (ማለት ተ. ሓ. ኤ.) በህ. ግንባር (ሻዕቢያ) እና ወያኔ ጥምረት ተጠቅቶ፡ አሁን እንደሚመስለውም በራሱ በጅብሃ ውስጥ በነበሩት የሻዕቢያ አገልጋዮችና የውጭ አካላት ቅጥረኞች ተቦርቡሮና ተሰናክሎ ሰፊ አካሉ ተገፍቶ ከትግል ሜዳ ወጣ። ቀስ በቀስም የኤርትራ አብዮት በኢሳያስ ፖለቲካ መዳፍ ገባ። ስለዚህ ከ1980-81 ጀምሮ የተካሄደው

25. ዩ.ኤስ ኮንግረስ፡ ገጽ 106  
26. ጆን ስፕሪንግ፡ ገጽ 63-67

ወታደራዊ ንቅናቄ “የኤርትራ አብዮት” የሚል ስያሜ ቢሰጠውም፡ ለሌላ ዓላማ - ማለት ለኢሳያስ እና ምዕራባውያን አጋሮቹ እና እንዲሁም ለሌሎች ተባባሪዎቹ ዓላማ - ነበር ያገለገለው። በሌላ አነጋገር፡ከዚያን ጊዜ አንስቶ “የኤርትራ አብዮት” በእርግጥ በህልውና ያለ ወይም እውነተኛ ነገር ሳይሆን ሕሊናን ለመጥለፍ የሚያገለግል አጭብርባሪ “ምስል (አስመሳይ)” ብቻ ነበር። ከረድኢ መሓሪ መጽሃፍ አንዲት ውብ ሃረግ ተውሼ ይህንን ዕውነታ በበለጠ ላብራራው እሞክራለሁ። “ላም ልጄ ሞታባት፤ በጥጃ ምስል ለወራት ያክል ትታለባለች”<sup>27</sup>። አንዲሁም የኤርትራ ወጣት አብዮቱ ተጠልፎ እያለ በአስመሳይ የኤርትራ አብዮት ለአመታት ደሙ ሲታለብ ህይወቱም ሲፈጅ ኖሯል።

ቀደም ብሎ አንደተገለጸው የኢሳያስ ፖለቲካ በ“ትግራይ-ትግርኛ” የተመሠረተ ነበር። በስነ ሞገት አነጋገር (ሎጂክ) የትግሉ ወታደራዊ ፍልምያ ለትግራይ ትግርኛ ዓላማ በረገርሙ ያለመ እንጂ፡ ለዓላዊነቷና አንድነቷ የተጠበቀ ኤርትራን መመስረት አልነበረም። የኤርትራ ነፃነት መፈክር ወይም ስልት ነው የነበረው፡ አሁንም ያለው።

አሁን ያለው የኤርትራ ሁኔታ በጣም ያሳዘነው፡ አባቱ በትግሉ ፍልምያዎች የተሰዋ፡ እርሱም ወጣት ዕድሜውን በትጥቅ ትግል ያሳለፈ፡ “ፓይሎት” በሚል የቅጽል ስሙ የሚታወቀው በፓል ቶክ ውስጥ እንዲህ ሲል የሰማሁት መሰለኝ። “አኔ የታገልኩት ለከንቱ ነበር፤ አባቴም ለብላሽ ነበር የተሰዋው!”። ይህ አባባል ንፁህና ትክክለኛ ነው። በሌላ አነጋገር፡ እሱ እያለ ያለው “አኔ ለኤርትራ ጥቅም አይደለም የታገልኩት፤ አባቴም ለኤርትራ ጥቅም አይደለም ህይወቱን የሰጠው” ነው።

ይህ ታጋይ እንዳለው፡ እነ ኢሳያስ ነፃነት ብለው ከሚጠሩት ሁኔታ የኤርትራ ሕዝብ አልተጠቀመም። ያ ሁሉ ህይወቱን የሰጠና አካላቱ ለጉዳት የተዳረገ ብቻ ሳይሆን፡ በትግሉ የተካፈለው ዜጋ በሙሉ ለሕዝቤና ለአገሪ ልለፍ በሚል ሕሊና ነበር። ስለዚህም ሁሉም ሱታፌ ሊከበር የሚገባ መሆኑን ላሰምርበት እሻለሁ።

የኤርትራ ሕዝብ አልተጠቀመም ቢባልም ያልተጠቀመ ክፍል ፈጽሞ የለም ማለት አይደለም። ሁልጊዜ ማለት ይቻላል፡ መስዋእት ይሁን ስራ ወይም አብዮታዊ ጥረት፡ ‘ፍራ-አልባ’ ሆኖ አይቀርም። የሚጠቀም አካል አለ። ጥያቄው ተጠቃሚው አካል ማነው? የሚል ነው። ከኤርትራ ልጆች መስዋእት፡ ከኤርትራ ሕዝብ የገድል ስቃይ የተጠቀሙ አካላት አሉ። ደርግን ለማውደቅ እና ለሕብረተሰብአዊነት ጎራ ተደማጭነት ዕንቅፋት ለመፍጠር የተንቀሳቀሱ ምዕራባዊያን ሃይሎች ግባቸው ሰምሮላቸዋል፤ ሕዝባዊ ወያኔም ኢትዮጵያ ውስጥ የሥልጣን ወንበር መያዝ ችለዋል፤ ኢሳያስ አፈወርቂ እና ቡዳኑ ደግሞ ኤርትራ ውስጥ ነግሠው ዕቅዳቸውን እየተገበሩ ናቸው። ሌሎች አካላትም - ኤርትራውያን ግለ-ሰቦች ጨምሮ - ተጠቃሚ እንደሆኑ መገመት ይቻላል!!

- ፬ -

ኤርትራ በዚህ ዘመን ውስጥ በጥፋት ሂደትና በሞት ጎዳና ትገኛለች። በአገራችን ያለው መከራ ዝርዝር አስቀድሞ ተጠቅሷል። በጣም ከሚያሳዝኑትና የሚያሳስቡት ነገሮች አንዱ ያሁኑ ሁኔታ ኤርትራ ውስጥ ሊከሰት የማይገባው መኖሩን ነው።

ዛሬ ኤርትራ ያለው ሁኔታ ቭላዲሚር ፖዝኒር የተባለ ሩስያዊ (ሶቭየት) ታዛቢ (ዘጋቢ) ወደ 80ኛው መጨረሻ ጊዜ አካባቢ የተናገረው አንድ ነገር ያስታውሰኛል። ይኼውም ፊል

27. ረድኢ መሓሪ፡ ገጽ 254

ደነሂው የተባለው አሜሪካዊ ጋዜጠኛ “ስለ አገርህ የሚያሳዝንህ ነገር ቢኖር ምንድን ነው?” ብሎ ሲጠይቀው “አገሬ የት ለመድረስ ትችላለህ እንደነበር ግምት አለኝ፤ በእውነት ወይም በተጨማሪም የት አንዳለህ ደግሞ አውቃለሁ፤ ልትደርስበት ትችላለህ በነበረችው እና አሁን ባለችበት ሁኔታ ያለውን ሰፊ ልዩነት ሳገናዝበው ያሳዝነኛል።” ሲል ገለጸ። ይህ አባባል የኤርትራን ሁኔታ በትክክል የሚገልጽ ነው።

ኤርትራ ምን ያህል ልትራመድ ትችላለህ እንደነበር እናውቃለን። በተለይም እኛ የወጣትነት ጊዜያችንን ኤርትራ ውስጥ ያሳለፍን፤ ባሁኑ ጊዜ ዕድሜአችን በማምሽያው ገደማ ላይ የምንገኝ ዜጎች ሙሉ ግንዛቤ አለን!! ኤርትራዊያን በሃይለኛ ታታሪነታችን ነበር የምንታወቀው፤ እውነትም ታታሪ ነበርን። በሁኔታችንና ባለን አነስተኛ የተፈጥሮ ጸጋ ምክንያት ለመኖር ብለን እንሰራለን፤ እንጥራለን። በጎረቤት አገሮች - ለምሳሌ ኢትዮጵያ እና ሱዳን ውስጥ ስንኖር - አንደ ታታሪዎች፣ ምርታማዎች፣ ብቃት ያላቸው፣ ባለሙያዎችና ታማኞች ታውቀን ተከብረን የነበርን ነን። በእርግጥ ተፈላጊነት ነበረን።

ነፃ አገር ሆነን ችሎታችንንና የአቅማችንን ክምችት ጥቅም ላይ አውለን እንደ ሕብረተ-ሰብ አብባን፤ አድገን፤ ደምቀን እና ተኳኩለን ልንታይ ነበር የሚገባው። አለመታደል ሆኖ ግን ኤርትራ ያለው ሁኔታ የዚህ ተቃራኒ ነው!!

ኤርትራ ዛሬ በሁሉም መስፈርት አስጠሊና የተገለለች አገር ሆናለች። ሕዝባችን ባሁኗ ወቅት ደቃቃዋ የፖለቲካ መብት እንኳ የሌለው፤ ሰብአዊ መብቱ ፈጽሞ ያልተጠበቀ፤ እጅግ ከባድ ድህነት ያጎዳቸዋል። ማህበራዊ ኑሮው ሰብአዊነት የራቀው፤ የህላዌው ሁኔታ በፍርሃትና ስጋት ተበክሎ የደህንነትና የዋስትና ጭላንጭል እንኳን የሌለው ነው። የወጣቶቹ ሁኔታ በተለይ እጅግ የሚያሳዝን የከበደ ትራጀዲ ሆኗል። ወጣቱ ሊደሰትበት በሚገባ አፍላ ዕድሜው በግድ እየታፈሰ ሳዋ ወይም አገልግሎት ለሚባለው ባርነት እየተዳረገ ነው። ወጣቶቹ ከዚያ ገሃነማዊ ሁኔታ ለማምለጥ ሙከራ ሲያደርጉ፤ ከስደት ወደ ስደት አገር ለመሸጋገር ሲሞክሩ አንዳንዱ ባሕር ውስጥ እየሰጠሙ ለምህረት-የለሽ ዓሳ ሲሳይ እየሆኑ ነው። አንዳንዱ ደግሞ በአረሜኔዎች ተጠልፈው እንደ እንስሳ እየታረዱ ኩላሊታቸውና እና ሌላ ውስጣዊ አካላቸው እየተነጠቀ ራሳቸው በሳሃራና በሲናይ ምድረ-በዳዎች እየበሰበሰ ነው። ይህ መከራ በጣም የሚዘገነን፤ ስትሰማውም እጅግ የሚያስደነግጥ ነው።

ለመሆኑ ዜጎች ለዚህ አሰቃቂ መከራ ሲጋለጡ አስመራ ውስጥ ያለው መንግሥት ምን እየሰራ ነው? የሚል የዋህ ጠያቂ አይታጣም። አስመራ ውስጥ ያለው አምባገነን ኢሳያስ የሚመራው መንግሥት እውነትም ኤርትራዊ መንግሥት አይደለም፤ በኤርትራውያን ላይ የጥላቻና የቁም በቀል ቁርኾ በያዙ፤ ድብቅ ሴራ ባላቸው አካላት የቆመ ቡድን (ካባል) ነው። እነኚህ ሴራኞች በትውልድ ትግሬዎች ቢሆኑም ኤርትራዊያን ሊሆኑ የችሉ የነበሩ። ሆኖም ግን ምንነቱ ባልተመረመረ ችግር ምክንያት፤ ሕዝባችንን በሚያጠቃ መልኩ የ“ትግራይ-ትግርኛ” ንድፍ አዘማችች ለመሆን የመረጡ ናቸው።

ከዚህ ጋር በተዛመደ ሊነሳ የሚገባው አሳዛኝ ነገር አለ። ለብዙ አመታት ከበረሃ ትግል ጀምሮ እስከ ህግዲፍ መንግሥትነት ድረስ ኢሳያስን ያገለገሉ፤ እንደ እነ ሃይለ ወልደትንሳኤ፣(ድሩዕ)፣ማሕሙድ ሸሬ፣ እስጢፋኖስ ስዩም፣ ጴጥሮስ ሰለሞን፣ ጀርማኖ ናቲ፣ አስቴር ፍስሐጽዮን፣ በራኸ ገብረስላሴ፣ ዑቅብ ኣብርሃ፣ ብርሃነ ገረዝጊሄር የመሳሰሉ። በዛ ገሃነማዊ የዲራዲሮ እስር ቤት ውስጥ ተቆልፎባቸው አንዳንዶቹ ሞተው፤ አንዳንዶቹ ደግሞ እየተሰቃዩ ሞታቸውን ይጠባበቃሉ። እነኚህ ታጋዮች የፈጸሙት ወንጀል የለም። ኤርትራ ውስጥ ዲሞክራሲ አንዲጀመር ጥገናዋ የሆነ ለውጥ በመጠየቃቸው ብቻ ነው ለዚህ

አበሳ የተደረጉት። እነዚህንና ሌሎች የፖለቲካ እስረኞችን የምትመለከት አንዲት አንገብጋቢ ነጥብ አለች፤ እርስዎም አኚህ በኢሳያስ የሚታሰሩና በተለያዩ ዘዴ እየተገደሉ ያሉት ዜጎች በሙሉ ንጹሃን “ኤርትራዊያን” መሆናቸው ናት። በተቀረ፡ ብዙ ሰዎች አንደነገሩኝ ከሆነ፡ በትውልዳቸው ትግራዎች የሆኑ ኤርትራውያን በኢሳያስ መንግስት አንዲገደሉ ወይም እንዲታሰሩ የተደረጉ የሉም። ይህ አሳሳቢ የሆነ ትዝብት ነው!!

ነፃነት ተብሎ የሚጠራው ሁኔታ ከተከሰተ በኋላ ያለው ዕውነታ ኤርትራ ወደ ፊት አለመራመዷ ብቻ ሳይሆን፡ አጎራባች አገሮች በሙሉ ወደ ፊት ሲራመዱ እርስዎ ግን የኋልየሽ እየተጓዘች ከሁሉም ጭራ ረድፍ ተሰልፋ መገኘትዎ ነው። ሌላ ቀርቶ ከነፃነት በፊት በዘመናዊ ዕድገት ኋላ ቀር የነበረችው ትግራይ እንኳን ዛሬ በድርብርብ እነሆ ኤርትራን አልፋት ሄዳለች!! ትግራይ ውስጥ ያለው ዕድገት በጣም የሚያስደሰት ነው። ትግራዎች በእውነቱ በርትተዋል። ጥያቄው ኤርትራ እንዴት ሲሆን ነው ይህን ያህል የሰነፈችው የሚለው ነው። ያውም በትግራዎች እየተገዛች!! ትግራይ እጅግ እያደገች፡ ኤርትራ ግን በአንጻሩ እየተዳከመች ወደ ኋላ ስትጓዝ ማየት አስገራሚ ትዕይንት ነው።

አገራችን ከነፃነት በኋላ ምን ስለሆነች ነው በዚህ አዘቅት ውስጥ ልትገባ የቻለችው? የሚል ብዙ ወይም አብዛኛው ኤርትራዊ የሚጨነቅበት ጥያቄ ሆኖ መጥቷል። ይህ ጥያቄ ግን ብሩህ መልስ አለበት።

ሁኔታው አንዲህ የሆነበት ምክንያት ኤርትራ ለስሙ ብቻ እንጂ በእውነት ነጻና ሉዓላዊት ስላልሆነች ነው። አንዲት አገር ነፃ ወጥታለች ሲባል፤ ነፃነቷና ሉዓላዊነቷ ነባራዊ (ወይም ዘልባለማዊ) ነው በሚል ትርጉምና ግምት (ወይም ሃሳብ) ነው። ቀደም ብዬ አንደገለጽኩት ደርግ ከተወገደ በኋላ ኤርትራ ለአጭር ጊዜ ብቻ ነው ነፃና ሉዓላዊት አገር ሆና የምትቆየው። ከዚያ በኋላ ግን፡ በተጠነሰሰላት ሴራ መሰረት “በትንትኗ” ትወጣለች። ለተወሰነ ጊዜ ሉዓላዊት አገር ተብላ በኋላ ግን አንድተበታተን በሚል ንድፍ የተቀመረ ነፃነት “እውተኛ” ነፃነት አይደለም። እንግድያውስ አሁን ኤርትራ ያለችበት ሁኔታ የነጻነትና የሉዓላዊነት ሳትሆን የመሸጋገሪያ መድረክ ነች። ያለፈው “ፈደረሽን” ወደ ፍጹም ውህደት መሸጋገሪያ መድረክ እንደነበረ ሁሉ፡ የዛሬዋ “ነፃነት” ደግሞ ለአገራችን መበታተንና ለትግራይ-ትግርኛ ምስረታ የምታመቻች መሸጋገሪያ መድረክ ናት።

አሁን የምናየው ያለን ሁኔታ የኤርትራን ህላዌ ትርጉም-አልባ የሚያደርግ ነው። ኤርትራዊ የማንነት ስሜትን የሚያዳክም፡ አገሪቱን ያለወጣቶች አስቀርቶ መጨረሻ ዕድል እንዳይኖራት የሚያደርግ፤ ኤርትራውያን፡ በተለይ ወጣቶቹ፡ ዓይናቸውን አሁን የሚመሰገን ዕድገት ወደሚታይበት ትግራይ በቅናትና በጉጉት እንዲያተኩሩ የሚያስገድድ፤ ባጭሩ ኤርትራውያን - በተለይ ትግርኛ ተናጋሪዎች - የትግራይ-ትግርኛን፡ ዓላማ፡ ማለት ከትግራይ ጋር መዋሃድ የሚለውን ንድፍ እንዲቀበሉ በሕሊናና በስነ-አእምሮ የሚያዘጋጅ ነው።

የትግራይ ትግርኛ አስተሳሰብ (ሎጂክ) አንግዲያውስ ኤርትራ ሕዝቧን የማታከራ፡ በገዛ ሕዝቧም የተጠላች አንድ-ትሆን የሚያስገድድ ነው። የትግራይ ትግርኛ አራማጆች የነደፉትና የሚጠብቁት፡ የኤርትራ ሁኔታ እንዲህ መጥፎ ሲሆን ሕዝባችን “አሁን ትግራይ አድጋ የትና የት ደርሳ ይኼው እያያችኋት ነው” ብሎ “ከትግራይ ጋር መዋሃድ” ይሻለናል እንዲል ነው።

በደቡብም - ማለት በኢትዮጵያ በኩልም - እንዲሁ የትግራይ-ትግርኛን ንድፍ ለመተግበር ዝግጅት የሚመስል ክንዋኔ እየተፈጸመ ነበር፤ ዛሬም እየተፈጸመ ነው። የዚህ ዝግጅት ዋና

አካል ደግሞ ያች “የብሄር ብሔረሰቦች መብት እስከ መገንጠል” የምትለዋ ሰበበኛ መመሪያ ነች። ስለሆነም ሕዝባዊ ወያኔ የሚቆጣጠረው የኢህአዲግ መንግሥት ያችን የመገንጠል መብት በኢትዮጵያ ሕገ መንግሥት ውስጥ እንድትሰፍር አድርጓል። በአንቀጽ 39 የኢትዮጵያ ሕገ-መንግስት መሠረት ትግራይ ልትገነጠል ትችላለች። በእርግጥም ታዛቢዎች እንደሚሉት፡ ወያኔዎች ወይንም አንዳንድ የወያኔ አካላት ትግራይን ከኢትዮጵያ ለመገንጠል እንደ መጨረሻ አማራጭ አድርገው ደብቀዋት ያሉት ካርዳቸው ነች።

ሕዝባዊ ወያኔ ይህችን የብሔሮች መብት እስከ መገንጠል የምትባለዋ ሰበበኛ ሴራ ኤርትራ ውስጥም አንድ-ትገባ ለረገርም ጊዜ ያልተቋረጠ ጥረት አድርጓል። ዛሬም ጥረቱን እየቀጠለበት ነው። እነዚያ ከወያኔ ጋር ስትራቴጂካዊ (ጥብቅ) ዝምድና አለን የሚሉ - በብዙ ታዛቢ አስተያየት ግን የወያኔ የበታች ተባባሪዎች ወይም ታዛዦች - የሆኑት የኤርትራ (ተቃዋሚ) ድርጅቶች፡ የብሔሮች መብት እስከመገንጠል የምትለውን መመርያ መለያቸው እና አቋማቸው አድረገው እየተንቀሳቀሱባት ይገኛሉ።

ይህች የብሔሮች መብት እስከ መገንጠል የምትባል ቋንቋ በቀጥታ ‘ትግራይ-ትግርኛ’ ለሚለው ዓላማ የምታገለግል ነች። ብሔረሰቦቻችን፡ ወይም ከመሃላቸው አንዳንዶቹ፡ ተለይተናል ሲሉ፤ ያ ትግርኛ ተናጋሪው ደጋግሞ ክፍል ደግሞ ከትግራይ ጋር ይጠቃለል እና የትግራይ-ትግርኛ ሕልም እውን ይሆናል ማለት ነው።

እኔ በብሔረሰቦቻችን እኩልነት አምናለሁ። ብሔረሰቦቻችን የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን መብት እንዳላቸውም አምናለሁ፤ ይህንን ስል ግን የብሔረሰቦቻችን መብት የሚረጋገጠው በአንዲት የተዋሃደች ኤርትራ ሥር ውስጥ መሆኑን ላሰምርበት እፈልጋለሁ። የብሔሮች መብት እስከ መገንጠል የሚለውን በስመ “መብት” ተሞርኩዞ የኤርትራን አንድነት የሚያደፈርስ አጀንዳ ማካሄድ በአገር ላይ “ክሕደት” መፈጸም” (ትሪዝን) ከመሆን አያልፍም።

ቀደም ብሎ እንደተመለከተው ዛሬ ያለው ፈታኝ ውጥረት ኤርትራ ትኑር ወይስ አትኑር የሚል ነው። አገር እንድትኖር ከተፈለገ ኤርትራዊ ሁሉ ለአርነታዊ ትግል የበኩሉን ድርሻ ማወጣት ይኖርበታል። የትግሉ ዘመቻ ደግሞ በ“እናት አገር” (ግንባር ዓደ’ቦ) መልክ የተደራጀ መሆን አለበት።

- ፮ -

በተለምዶ ሲተረጎም የትግርኛው “ዓደ’ቦ” (በአማርኛ “እናት አገር”) አባቶችህ፡ ከነርሱ በፊት ደግሞ አያቶችህ፡ ሲኖሩበት የነበረው አገር ወይንም አካባቢ ማለት ነው። በስነ-ፖለቲካ መስክ ግን ዓደ’ቦ ወይንም እናት አገር ጠለቅ ያለ ትርጉም ያዘለ ነው። ለአንድ የተወሰነ ወይም የታወቀ አካባቢ ወይንም ገጠር፤ ብቻ አይደለም የሚመለከት፤ የሚመለከተው ለአንድ ባለው የተለየ “ባህላዊ፤ ፖለቲካዊ፤ ማህበራዊና ስነ ልቦናዊ” ይዘት የሚታወቅ ህዝብ ነው። በበሳል ወይም በበሰለ መልኩ ወይም ምንነቱ ከረጅም ትውልዶች አንስቶ በአንድ የተወሰነ ቦታ የሚኖር በጋራ ቋንቋ ባህልና ክብር የተሳሰረ ሕብረተ-ሰብ ማለት ነው።

የኢጣልያን አገር ለመመስረት፡ ሪሶርጂመንቶ በሚባል ንቅናቄ ከታገሉት አንዱ ‘ጁዘፕ ማዚኒ’ የተባለው የዓደ’ቦ (እናት አገር) ትርጉምን በሚመለከት አንዲህ አለ።



“ዓደ’ቦ (እናት አገር) ቦታ ወይ ቦታ ብቻ አይደለም፤ ቦታ መሰረት ብቻ ነው፤ ዓደ’ቦ (እናት አገር) በመሰረቱ ላይ የታነጸ ሐሳብ ነው፤ የፍቅር ሐሳብ፤ የዛ ቦታ አገር ልጆች የሆኑትን ሁሉ የሚያስተባብር የውህደት መንፈስ ነው”<sup>28</sup> ።

በታሪክ ዓደ’ቦ (እናት አገር) የተለያየና ታዳጊ ትርጉም ነበረው። አሁንም አለው። ለምሳሌ አውሮፓ ውስጥ ከምእተ ዓመታት በፊት - ማለት በፊደዳል ስርዓት ዘመን - እናት አገር ጠባብ ትርጉም ያቀፈ ሃሳብ ነበር። ሲሰጠው የነበረው ትርጉም አውራጃን፣ ክልልን፣ ክፍለ-አስተዳደርን ወይም ወረዳን የመሳሰሉት አካባቢዎችን ነበር የሚመለከት። ቆየት ብሎ ግን በአውሮፓ ውስጥ የካፒታሊዝም ስርዓት ብቅ ሲል፣ አገሩ በሙሉ ተገናኝቶና ተያይዞ በማሕበራዊና ምጣኔ ሃብታዊ ፈጣን ሂደት ግንኙነት ሲፈጥር ‘እናት-አገር’ የሚለው ሃሳብ የአገሩን በሙሉ ፓለቲካዊ፣ ባህላዊና ህብረተሰባዊ ማሕበረ-ሰብ የሚመለከት ትርጉም ያዘ።

ሦስተኛ ዓለም አገሮች በአመሰራረታቸውና በዕድገታቸው ደረጃ ከአውሮፓ እና ካደጉት ሌሎች አገሮች ይለያሉ። በውስጣዊ (ማለት በገዛ ራሳቸው) ታሪክ መሰረት ሳይሆን የተለያዩ ብሔረሰቦች በቅኝ ግዛት ቁጥጥር ስር በመግባታቸው ተዋቅረው የቆሙ አገሮች ናቸው። አመጣጣቸውና የዕድገታቸው ደረጃ በማያሳስብ ሁሉም እናት አገሮች ናቸው። ያ ከቅኝ ግዛትነት ነፃ ለመውጣት ያደረጉት ትግል እንደ ሕጋዊና ብቁ እናት አገርን የመከላከል አቅዋም ታውቆ በተራማጅነት እና በሰላም ሃይሎች ተደግፏል።

ከዚህ ጋር የተያያዘ ግልጽ መሆን ያለበት አንድ ነገር አለ። ወራሪዎችና አመጸኞች መንግሥታትም ቢሆኑ ለእናት አገር ዘብ መቆም ወይም እናት አገር የሚለውን ሐረግ ለብዝበዛና ለጸረ-ሰላም ዘመቻቸው ሲሉ ይጠቅሱታል። በዚህ መልኩ የተነሳሳ የእናት አገር ግንባር ግን እውነተኛ አይደለም። ይህ ሃቀኛ የሕብረተሰብ ፍቅር ያላነገበ፣ መርህ ነው፣ የጥቂቶች የስስታምነትና የብዝበዛ ጥቅም ብቻ የሚያስጠብቅ አስመሳይ መፈክር ነው። የእናት አገር ግንባር ፍትሐዊ ሆኖ ተቀባይነት የሚኖረው ዓላማው መሠረታዊ መብቶችን ለመከላከል ወይም የሌሎችን መብት በማይጋፋ መልኩ የራስን መብት መጠቀም ሲሆን ነው።

ኤርትራ እናት አገር ነች? ወይም የኤርትራውያን እናት አገር ማን ነች? ይህ ጥያቄ በ40ዎቹ አካባቢ ብዙ ያነጋግር ነበር። አነጋጋሪ የሆነበት ምክንያትም ‘ኤርትራ ለኤርትራውያን’ የሚባል ማሕበር ሲያራምደው የነበረው ‘የትግራይ-ትግርኛ’ ፖለቲካ ነው። በፊት አንዳብራራሁት፣ የዚያ ማሕበር አባላት ‘ኤርትራ’ ሲሉ፣ በተለይ ወደ መጀመሪያው አካባቢ፣ “ትግራይ ትግርኛ” (አለውሃ ምላሽ) ማለታቸው ነበር። ስለሆነም “እናት አገራችን” (ዓደ’ቦ) ሲሉ በተግባር “ትግራይ ትግርኛ” ይሉ ነበር ማለት ነው።

ዛሬስ ትግርኛ ተናጋሪ የሆነው ኤርትራዊ “እናት አገራ” ሲል ምን ወይም የትኛዋን አገር ማለቱ ነው? ትግራዎችሳ ማንን ወይም የትኛዋን አገር ነው እናት አገራችን የሚለው?<sup>29</sup>

28. ማውሪዚያ ሺሮሲ፣ በገጽ 84-85 ላይ እንደጠቀሰው  
29. በእነዚህ ገጾች ውስጥ ያሉት የኤርትራ እናት-አገርነትን፣ እንዲሁም ትግራይንና እናት-አገርነትን በሚመለከት የቀረቡ የጥያቄና መልስ ተጨባጭ መረጃዎች አብዛኛዎቹ - ወይም ሁሉም ማለት ይቻላል - አለምሰገድ አባይ ከጻፈው “Identity Jilted or Re-imagining Identity” የሚል መጽሐፍ የተገኙ ናቸው። ፕሮፌሰር አለምሰገድ እንደዚህ ያለ በመረጃ የደለበ መጽሐፍ በማበርከቱ ላመሰግነው እፈልጋለሁ። እርግጥ አንዳንድ የማልስማማባቸው ነጥቦች ቢኖሩም መጽሐፉ ጠቃሚ መሆኑን ሳልገልጽ አላላፍም።

እናት-አገር (ዓደ'ቦ) የሚለውን ቃል ትግርኛ ተናጋሪ ኤርትራዊያን በአንድ ዓይነት አይረዱትም። ለምሳሌ በደጋማው ኤርትራ ስንመለከት፡ በተራው (ሲ.ቪ.ል) ሕዝብና በፖለቲካ ተዋንያን መካከል የሃሳብ (ወይም የአተረጓጎም) ልዩነት አለ። የተራው ሕዝብ የማንነት ስሜት ወይም እምነት ጥንት በቆየው ታሪክ፡ ልማድና ዝምድና ላይ የተመሰረተ ነው። ከዚህ ጋር በተያያዘ መገንዘብ ያለብን አንድ ነጥብ አለ፤ ኤርትራ በጣልያን ሥር በነበረችበት ወቅትም ቢሆን፡ ይህ የደጋማው ክፍል ሕዝብና ከመረብ ወንዝ ማዶ የሚገኘው የትግራይ ሕብረተሰብ እንደጥንቱ እየተገናኘና እየተጋባም መኖሩ ነው።

እናት አገራችን (ዓደ'ቦና) ማነች ትላላችሁ? ሲል አለምሰገድ አባይ በኤርትራ ደጋማው ክፍል ላሉት ተራ ሕዝብ መጠይቅ (ኩወሽነር) አቅርቦላቸው ነበር። ከተጠየቁት ተራ ሕዝብ 21.4% ብቻ ነበሩ እናት አገራችን (ዓደ'ቦና) ኤርትራ ነች ብለው ያሉት። አብዛኛዎቹ፡ (ማለት 53.6%) እናት አገር (ዓደ'ቦና) የሚሏት መንደራቸውን ወይንም አባቶቻቸው እና አያቶቻቸው የተወለዱበት አካባቢን ነው። ከነዚህም በጣም ጥቂቶች አገራችን (ዓደ'ቦና) ትግራይ-ትግርኛ ወይንም ትግራይ ነች ያሉም ነበሩባቸው<sup>30</sup>።

ተራው (ሲ.ቪ.ል) የትግራይ ሕዝብ? አብዛኛዎቹ ሳይሆኑ በርከት ያሉ (39.3%) የትግራይ ሲ.ቪ.ል ሰዎችም እናት አገራችን (ዓደ'ቦና) ብለው የሚሏት መንደራቸውን ወይንም የተወሰነ የትውልዳቸው አካባቢን ነው። ወደ 25% ግን እናት አገራችን ትግራይ ነች ብለዋል።

ኤርትራውያንና ትግሬዎች በጣሊያን አገዛዝ ምክንያት ለ62 ዓመታት ተለያይተው ኖረዋል። ይህ መለያየት ባስከተለው ሰበብ ምክንያት ታሪካዊ ጠላታችሁ ማን ነው ወይንም ታሪካዊ ጠላቶቻችሁ እነ ማን ናቸው? በሚለው ጥያቄ ይለያያሉ። ኤርትራውያኖች በነዚያ 62 ዓመታት ውስጥ በጣልያን እንደ ባሮች ይገዙ ነበር። ትግሬዎች ደግሞ የአጼ ዮሃንስ ሥልጣን-ንግሥና ተነጥቀው በሸዋ አማራዎች ይገዙ ነበር። ኤርትራውያን ጣልያኖችን እና ሌሎችን የባሕር ማዶ ባዕድ ገዢዎች ጠሉ። ትግሬዎቹ ደግሞ በአማራዎች ላይ - በተለይ ደግሞ በሸዋ አማራዎች ላይ - ቁም እና ቅራኔ አሳደሩ።

ከዚህ ታሪክ የመነጨ ይመስለኛል፡ 'ታሪካዊ ጠላቶቻችሁ እነማን ነቸው?' ለሚለው ጥያቄ ኤርትራዊያን እና ትግሬዎች የተለያዩ መልሶች አሏቸው። ከእነኚያ ተራ (ሲ.ቪ.ል) ኤርትራውያን አብዛኛዎቹ (86%) ታሪካዊ ጠላቶቻቸውን ብለው የጠቀሱባቸው፡ መጀመሪያ ቱርክን፡ ቀጥሎ ደግሞ በቅደም-ተከተል ግብፅ፤ ጣሊያንና እንግሊዝን ጠቅሰዋል። በመጨረሻ ያስቀመጧቸው ኃይለስላሴን እና ደርግን ነበር። ትግሬዎቹ ግን ታሪካዊ ጠላቶቻችሁ እነ ማን ናቸው ሲባሉ አብዛኛዎቹ (ማለት 82.1%) "አማራዎች፤ በተለይ የሸዋ አማራዎች" ብለው ነበር የመለሱት። አነስተኛ ቀጥር (ማለት 10.7% ብቻ) ቱርክንና ጣልያንን እንደ ታሪካዊ ጠላቶች ጨመሯቸው።<sup>(31)</sup>

የኤርትራና የትግራይ ልሂቃን (ኤሊት) - ማለትም የፖለቲካ ተዋንያን - እናት አገራችሁ ማነች? ተብለው ሲጠየቁ በሰጡባቸው መልሶች ልዩነቶች ነበሩ። የሰጡባቸው መልሶች ምን ነበሩ? በኤርትራውያኖች እንጀምር። በኤርትራውያን ፖለቲከኞች መሃልም ቢሆን እናት አገራችን ማን ነች በሚለው ጥያቄ ላይ እዚህ ግባ የማይባል ትንሽ ልዩነት ነበር። ከተጠየቁት አነስተኞቹ ክፍል (ማለት 26.5%) እናት አገር ብለው የሚጠሩት እነሱ ወይንም አባቶቻቸው የተወለዱበት ቦታ መሆኑን ገለጹ። አብዛኛዎቹ ግን (ማለት 71.4%)

30. አለምሰገድ አባይ (1998): ገጽ 160  
31. ዝኒ ከማሁ: ገጽ 153-154

እናት አገራችን ኤርትራ ነች ነበር ያሉት። ለምሳሌ አምባሳደር አድሐኖም ገብረማርያም እንደሚከተለው ብሏል።

“ለነፃነት በተደረገው ትግል ተሰልፎ ሲታገል የነበረ ማንኛውም ታጋይ ሁሉ ወንድሜ ነው። መሐመድ ያስማንም (ታጋይ የነበረ) ወንድሜ ነው። ለሁለታችን ደግሞ እናት አገር ሲባል ቀድሞ ወደ ሕሊናችን የምትመጣው ኤርትራ ነች”<sup>32</sup>.

እናት አገሬ ‘ትግራይ-ትግርኛ’ ነች ብሎ የመለሰ በጥያቄው የተሳተፈ ኤርትራዊ የፖለቲካ ተዋናይ የለም።

ኤርትራውያን እናት አገራችን ኤርትራ ናት ሲሉ ግን፡ ይህች ኤርትራ እናት አገር ከሆነች ረገርም ዘመን እንዳላስቆጠረ ያምናሉ። እንዲያውም ኤርትራዊ ብሄርተኝነት ራሱ የተነሳው ወይም የተጀመረው በጣሊያኖች የቅኝግዛትነት መነሻ - ማለት በ19 ክፍለ-ዘመን መጨረሻ እንደነበር ያሰምሩበታል። ይህ ማለት ደግሞ፡ ቆየት ብየ እንደምገልጸው፡ የኤርትራ እናት-አገርነት በዕድገት ሂደት ያለ ነው ማለት ነው።

በጥያቄው የተሳተፉት የዛሬው የትግራይ ፖለቲከኞች (ወይም የፖለቲካ ተዋንያን - ማለት ኤሊት) እናት አገራችሁ ማነች ለሚለው ጥያቄ የሰጡት መልስ በመንፈስም በአስተሳሰብም ኤርትራውያን ፖለቲከኞቹ ከሰጡት መልስ አሳሳቢ በሆነ መጠን ይለያል። ከተሳተፉት የትግራይ ፖለቲከኞች መሃል እናት አገራችን ኢትዮጵያ ነች ብለው የመለሱ 3.6% ብቻ ናቸው። አብዛኛዎቹ በጥያቄው የተሳተፉ የትግራይ ፖለቲከኞች ግን እናት አገራችን ትግራይ ነች ነበር ያሉት። ኢትዮጵያ አላለም። አቶ ስብሐት ነጋ ይህንን ጥያቄ ሲመልስ፡ ላንዳፍታ “ዝግ ካለና ካመነታ በኋላ”፡ እናት አገር ሲባል በአእምሮው ውስጥ ድቅን የምትልበት “ትግራይ” መሆኗን ገልጿል። አንደዚሁም አቶ ጸጋይ በርሄ - እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ የትግራይ ክልል ፕረዚደንት የነበረና፡ ዛሬ ግን የሕዝባዊ ወያኔ ማዕከላዊ ኮሚቴ ስራ አስፈጻሚ አባል የሆነው - ይህ ጥያቄ ቀርቦለት ሲመልስ ሳያመነታ በቀጥታ “እናት አገሬ ትግራይ ነች” ነው ያለው። ኢትዮጵያ ነች አላለም። “ብትግራይነቴ በኩል አድርጌ ነው ኢትዮጵያዊ የምሆነው” በማለት ግን መልሷን ስለሆነች ኢትዮጵያዊነት ሸፋፍኗታል።<sup>33</sup>

ይህ እናት አገራችን ትግራይ አንጂ ኢትዮጵያ አይደለችም የሚል መልስ ከታወቁ የሕዝባዊ ወያኔ አመራር አካሎች ሲደመጥ የሚያሳስብ ክስተት ነው። (ለምሳሌ አንድ በኤርትራዊ የፖለቲካ ድርጅት አመራር ውስጥ ያለ ሰው እናት አገሬ ብሎ ኤርትራን ከመጥቀስ ይልቅ ባርካን ወይም ቢለንን ወይም ኩናማን ቢጠቅስ፡ ወይንም ደግሞ ከደጋማው አውራጃዎቻችን - ማለትም ሐማሴን፡ አከለጉዛይ - ብሎ ቢጠቅስ፡ ለኛ ለኤርትራውያን እጅግ የሚያሳስበን ይመስለኛል!!)

በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ የኢትዮጵያ ነገሥታት “እናት አገር” ሲሉ ሃሳቡ ኢትዮጵያን የሚያመለክት እየሆነ ነው የመጣው። ኢትዮጵያን ‘እናት አገር’ ብለው ነው የሚጠሩት! ለምሳሌ አጼ ዮሐንስ እንኳ፡ የተምቤን ተወላጅ የትግራይ ሰው ሆነው፡ ኢትዮጵያን ነበር እናት አገር የሚሏት። ይህንን በግልጽ የምታመለክት በብዙ የታሪክ ጸሐፊዎች ዘወትር የምትጠቀስ በጣም ጥልቅ ይዘት ያላት የኒህ አጼ ንግግር አለች። ንጉሠ በ1887 ዓ.ም ከጣሊያን ጋር ጦርነት ለመግጠም ወደ ሰላጢ ዘመቻ ሲነሱ ለመኳንንቶቻቸውና

32. ዝኒ ከማሁ. ገጽ 168  
33. ዝኒ ከማሁ. ገጽ 169

ለሰራዊታቸው “እኔም ስለ እናቱ፣ ስለ ኢትዮጵያ ህይወቴን ልሰዋላት ሙሉ ፈቃድ አለኝ” ካሉ በኋላ፣ የሚከተለውን አወጁ፤

“የኢትዮጵያ ልጅ ሆይ! ልብ አድርገህ ተመልከት! ኢትዮጵያ የተባለችው አንደኛ እናትህ ናት፤ ሁለተኛ ዘውድህ ናት፤ ሶስተኛ ሚስትህ ናት፤ አራተኛም ልጅህ ናት፤ አምስተኛም መቃብርህ ናት። እንግዲህ የእናት ፍቅር፣ የዘውድ ክብር፣ የሚስት ደግነት፣ የልጅ ደስታ፣ የመቃብር ካባቲነት (ታቃፊነት) እንደዚህ መሆኑን አውቀህ ተነሳ።”<sup>34</sup>

ለአጼ ዮሃንስ እናት አገር ሲባል ኢትዮጵያ መሆኗ ግልጽ ነው። እንግዲሁም የትግራይ ፖለቲከኞች ‘በዚህ ዘመን’ እናት አገራችን ‘ትግራይ’ ነች ሲሉ የወደፊቷን ኢትዮጵያ በሚመለከት አመለካኝ ትርጉሙ ምንድነው? ወይም አሳሳቢነቱ ምን ያህል ነው? ይህ ሁኔታ ኤርትራን እንዴት ሊመለከታት ይችላል? የሚሉትን ጥያቄዎች ያስነሳል። በሆንም ጥያቄው ላሁኑ ወደ ጎን አስቀምጠን፣ የኤርትራን እናት-አገርነት የዕድገት (ወይም ጥንካሬ) መጠንና አይነት ወደሚመለከት ጉዳይ እናትኩር።

- ፮ -

በታሪክ አይን ሲታይ ኤርትራዊ ብሔራዊ ማንነት ጥንታዊ አይደለም፤ ገና አፍላ ነው። ኤርትራ አገሬ ነች የሚል ስሜት በሰፊው ሕዝብ ማቆጣቆጥ የጀመረው በትግሉ ጉዞ ከነበረው መስዋዕትነት ስቃይና የብሔረሰቦች ግንኙነትና ትውውቅ ጋር በተያያዘ ነው። ለምሳሌ አንድ ኤርትራዊ አባት እናት አገርዎ ማን ናት ተብለው ሲጠየቁ “ኤርትራ፣ ኤርትራ ነች እናት አገሬ! ሁለት ልጆቼ ለኤርትራ ነፃነት ታግለው፣ ስለ ኤርትራ መስዋዕት ሆነዋል እኮ!” አሉ።<sup>35</sup>

እንግዲሁም ኤርትራ በመሰረቱ ብቻ ነው እንደ እናት አገር ያለችው። ከዚያ በተረፈ መጽናት፣ መብሰልና መጠናከር ያለባት ናት። በሌላ አነጋገር ኤርትራ እንደ እናት አገር ገና በሃደት ላይ ነች፤ መጠናቀቅ ያለባት ስራ ወይም ግብ (ፕሮጀክት) ነች።

እናት-አገርነት በንግግር ምሳሌዎች፣ ባህላዊ ምልክቶች፣ ተረቶች፣ አባባሎች የተሸኘ የብዙ ግኝቶች ድምር መንፈስና ባህርይ ያለው ነው። የኤርትራ አገርነት እምቡጥ ስለሆነ እነኚህ ግኝቶችን በቂ በሆነ መጠን አላዳበረም። ስለሆነም የኤርትራ እናት-አገርነት (ዓደባይነት ኤርትራ) ብዙ ጥበቃ፣ ክንክንና ድጋፍ የሚያስፈልገው ነው። በሁሉም ዘርፎች -ማለትም በባህላዊ እንቅስቃሴዎች፣ በምጣኔ ሃብታዊ ዕድገት፣ በዜናና መረጃ ስርጭት፣ በብሔረሰቦቻችን ወንድማዊ እና እህትማማዊ ዝምድና፣ እንዲሁም ብቃትና ጠቃሚታ ባለው ስርአተ-ትምህርት፣ የኤርትራን እናት-አገርነት የሚያደምቅና የሚያጎለብት ጥንቁቅ በሆነ ጥናት ላይ የተሞረከው ፖሊሲ ተነድፎ ስራ ላይ መዋል አለበት። ህፃናት እናት አገራቸው ኤርትራ መሆኗን በሚያመለክት ትምህርት መከትከት አለባቸው። ደራሲያን በጽሁፎቻቸው፣ የስነ-ጥበብ ሰዎች በተለያዩ የፈጠራ ስራዎቻቸው የኤርትራ እናት-አገርነትን እንደ ሃሳብ በሚያጎላፍ በሚደግፍ መልኩ ለመንቀሳቀስ እንዲፈቀድላቸውና እንዲበረታቱ ያስፈልጋል።

34. ተክለጻድቅ መኩርያ፣ ገጽ 471  
35. አለምሰገድ አባይ (1998)፣ ገጽ 170

ታሪካችንን በትክክል መረዳት ለኤርትራ እናት-አገርነት ዕድገትና መጠናከር ማዕከላዊ አስፈላጊነት አለው። እንግዲህ ከገጠሙን አበይት ችግሮች አንዱ ይህ ነው። ኢሳያስ፣ የኢሳያስ ተባባሪዎችና ተላላኪዎች ከድሮ ጀምሮ የሕብረተሰባችንን የሩቅና የቅርብ ታሪክ ጠምዝዞ ተረት-ተረት የሚመስል ፈጠራ ለሰራዊታቸውና ለአባሎቻቸው፣ ለሕዝባችንና እንዲሁም ለመላ ዓለም ሳይታክቱ አሰራጭተዋል። በውሸት ታሪክ የታጠበው ሰራዊታቸውና ተከታዮቻቸው (በኤርትራ አብዮት ውስጥ) ለጸረ አንድነት ውግያ ታዛዥ ሆኖ ሳይታወቀው የኤርትራን አፈራርሶ 'ትግራይ-ትግርኛ'ን የመመስረት የኢሳያስ ግብ መገልገያ ሆነዋል።

እንግዲያውስ ሕዝባችን የእውነተኛ ታሪኩ ግንዛቤ እንዲኖረው መከናወን ያለባቸው ብዙ ነገሮች አሉ። ግቡ እጅግ ውስብስብ ነው። እንዲህ የሆነበት ምክንያትም ሕዝቡ - በተለይ ወጣቱ - ትክክለኛ ታሪኩ ማወቅ ይኖርበታል ብቻ ሳይሆን በመጀመርያ ያ እስካሁን አውነተኛ የታሪክ ዕውቀት ብሎ የተቀበለው ውሸት ካስተሳሰቡ መደምሰስ ስለሚኖርበት ነው። ወጣቶቹ ያላቸው ታሪክን የሚመለከት ሐሳብ ስሕተተኛና ውሸት መሆኑን እንዲያምኑና እንዲቀበሉ መደረግ አለበት።

እንደሚመስለኝ፣ አንዳንዶቻችን ሐቀኛ ታሪካችንን ለማወቅ እንፈራለን። እውነተኛ ታሪካችንን ካወቅንና ካመንን ነፃነታችንና ሉዓላዊነታችን አደጋ ውስጥ የሚገባ ይመስለናል። ይህ ግን ከየዋህነት የመነጨ ፍርሃት ነው። በታሪክ ከመላ ጎረቤቶቻችን ጋር እንዳይመዳለን። ይህንን እውነተኛ ታሪክ መቀበል ነፃነታችንና ሉዓላዊነታችንን የሚጸረር አይደለም።

በምዕራባዊ ቆላ የሚኖሩት ሕዝቦቻችን በታሪክ ከምስራቃዊና ማእከላዊ ሱዳን ጋር ይዛመዳሉ። እንዳውም የጋራ ታሪክ ነው ያላቸው። ትግርኛ ተናጋሪው የደጋው ሕዝባችን ደግሞ በታሪኩ ከሰሜን ኢትዮጵያ ሕብረተሰቦች ጋር የሚዛመድ ነው። እንዲያውም የጣሊያን ቅኝ ግዛትነት እስከ ጀመረ ድረስ ወደ ኋላ ያለው ታሪክ ሁሉ የጋራ ታሪካችን ነው።

ታሪክ ሲባል ቀላል ነገር አይደለም። በዚህ ዘመን፣ በዚያ ዘመን እንዲህ ሆነላችሁ እያለ የፍጻሜ ድርጊቶች የሚያወሳ አፈ ታሪክ ወይም ተረት ብቻ አይደለም። ታሪክ በአንድ ሕዝብ አካሄድ ላይ ተጽእኖ የሚያሳድር ብቻ ሳይሆን፣ የአካሄዱን ቅርጽ የሚሰጥ፣ የአንድን ሕዝብ የሥልጣኔ ሂደት አቅጣጫ የሚያስይዝ፣ የማንነት ስሜትን፣ ባህልን፣ ሃይማኖትን፣ ቋንቋን፣ ወግንና ክብረትን (ወይም ጨዋነትን) ሁሉ ያቀፈ፣ ከትውልድ ወደ ትውልድ እየተላለፈ በቅርስ መልክ የሚኖር ህያው ነገር ነው። እውነተኛ ታሪኩን የሚክድ ሕዝብ የማንነት ቀውስ አጥቅቶት፣ በተምታታ ባህል እየተደናበረ በመዳከር ላይ ገብቶ ወንድሞቹ በሆኑት በጎረቤት ሕብረተሰቦች ላይ የተሳሳተ አፍራሽ እይታ ሊኖረው የግድ ነው።

ታሪክን በሚመለከት እንግዲህ እኛ ኤርትራውያን ልንገነዘበው የሚገባን አሳሳቢ ነጥብ አለ። የምስራቃዊና ማእከላዊ ሱዳን ታሪክ በውንድሞቻችን በኒ-ዓምር እና በሌሎቹ የምዕራባዊ ቆላ ሕብረተሰቦቻችን በኩል ይደርሰናል። የኢትዮጵያ ታሪክም ቢያንስ በትግርኛ ተናጋሪው የደጋው ሕብረተሰብ አድርጎ ይደርሰናል። ይህንን ታሪክ ማወቅ አለብን ብቻ ሳይሆን፣ አሁን ላሉን የሃይማኖት፣ የባህል፣ የወግ፣ የማዕረግና የስነምግባር ሕጎችን ቅርጽ ያስያዘ - ባጭሩ ጠቅላላ ማንነታችን የገነባ - መሆኑን በማመን የኛ የራሳችን ነው ብለን መቀበል ይገባናል። ታሪካችንን ማወቅ፣ ደካማና አሉታዊ ጎኖቹን ለይተን እንድንጠነቀቅባቸው፣ ገምቢና አዎንታዊ ጎኑንም ልናከብረው፣ ልንከራበትና ልንንከባከበው እጅግ አስፈላጊ ነው። እንዲህ ስናደርግ ብቻ ነው። በአካሄዳችን በአላማችንና በአመለካከታችን ኤርትራ እናት አገራችን መሆኗን በተግባር ልናስመሰክር የምንችለው።

- ፯ -

አስቀድሜ እንደጠቀስኩት የኤርትራ እናት-አገርነት በ40ዎቹ በትግራይ-ትግርኛ መርህ ፈተና ውስጥ ነበር። እንዲያውም በዚህ መርህ መሰረት የተጠየቀው ተሟልቶ ትግራይና ኤርትራ አንድ አገር ቢሆኑ ኖሮ፣ በቁጥር እኩል የሆኑት እስላሞችና ክርስትያኖች የሚኖሩበት ኤርትራ ዞራ ዞራ መበታተኗ አይቀርም ነበር። ለምን? ትግራይ-ትግርኛ ተብሎ ሊቆም በታሰበው አገር፣ ያ ክርስትያኖች አካል ከእስላሙ ክፍል በቁጥር የበላይነት ስለሚኖረው፣ የብዛት-ህዝብ ሚዛን (ደሞክራሲክ ባላንስ) በደፈረሰ ነበር። እንዲያ ሲሆን፣ እንዳልጨፈለቅ በሚል ስጋት ምዕራባዊ ቆላ ውስጥ የሚኖረው ህዝባችን ወደ ሱዳን መጠቃለል ይሻለናል በማለት እንቅስቃሴ መፍጠሩ አይቀርም ነበር። እንግሊዞቹም ያ ነበር ዕቅዳቸው።

የሆኖ ሆኖ የትግራይ-ትግርኛ ንድፈ ሃሳብ ግቡን አልመታም። አባቶቻችን አገር እንዳትገነጣጠል በማሰብ፣ ፈደረሽንን እንደ ማእከላዊ መፍትሔ ተቀብለው የኤርትራ አንድነት እንዲረጋገጥ አደረጉ። እንግዳውስ ያ ፈደረሽን የኤርትራ እናት-አገርነት መሠረት እንዲቀጥል አስተዋጽኦ አድርጓል ማለት ይቻላል።

ዛሬም የኤርትራ እናት-አገርነት በአንዲት መጥፎና አስጊ የሆነች መፈክር እየተፈተነ ወይም ለአደጋ እየተጋለጠ ነው። ያች መፈክርም አስቀድሜ የጠቀስኩት “የብሔሮች መብት እስክ መገንጠል” የምትለዋ ናት። ይህች መፈክር ብላ-ብላ ከላይ ከተመለከተው ከእነ አቶ ስብሃት ነጋና አቶ ጸጋይ በርህ አስተሳሰብ ጋር ነው የምትያያዘው። እነዚህ ሁለት የወያኔ መሪዎች “እናት አገራችን ትግራይ ናት” (ኢትዮጵያ ሳትሆን ትግራይ ናት) እንዳሉት ሁሉ፣ አንዳንድ የብሔሮች መብት አስጠባቂዎች ነን የሚሉት ፖለቲከኞቻችንም እናት አገራችን ኤርትራ ሳትሆን ከብሔሮቻችን አንድዋ (ለምሳሌ “ኩናማ፣ ብሌን፣ ትግረ ወይም ከደጋው አውራጃዎቻችን አንድዋ ለምሳሌ አከለ-ጉዛይ ወይንም ሐማሴን) ናት ሊሉ ነው ማለት ነው። ይህ አቋም የኤርትራን እናት-አገርነት ያለ ምሕረት የሚፈታተን ነው።

ለኤርትራ የመሬት ወይም የግዛት ሙሉነትና እናት-አገርነት ቆሞ መከላከል ትግራይን ማስወገድ አይደለም፣ እንደዚያ ተብሎም መተርጎም የለበትም። ይህችን ነጥብ ላስምርባት እፈልጋለሁ። ኤርትራና ኢትዮጵያ ሁለት የተለያዩ፣ የየራሳቸው ሉዓላዊነት ያላቸው አገሮች እንኳ ቢሆኑም በሁለቱ መካከል በሁሉም መስኮች ወንድማዊ ዝምድናዎች የማይኖሩበትና የማያድጉበት ምክንያት የለም። ኤርትራና ትግራይም በቀጥታ በድምበር የሚገናኙ ስለሆኑ ዝምድናቸው የጎላ ነው። በተለይ ደግሞ በድምበር አካባቢ ያሉት የኤርትራ እና የትግራይ ማህበረሰቦች ለዘመናት ሲቀላቀሉና ሲዋሃዱ የነበሩ ናቸው። እንዲያውም ለነዚህ ሕዝቦች የድምበሩ መስመር ተግባራዊ ወይም እውነተኛ ትርጉም የለውም፣ አይታያቸውምም። ስለዚህ ከትግራይ ሕዝብ ጋር የነበረ ጥንታዊ ዝምድናችን እንዳይቀጥል የሚያግደው አንዳችም ነገር የለም።

ኢትዮጵያዊያን የትግራይ ወንድሞቻችን ይህችን የብሄሮች መብትና የኤርትራን አንድነት ጉዳይ የምትመለከተውን አስተያየቴ፣ በዛው ባቀረብኳት የወዳጅነትና የሰላም መንፈስ እንዲያጣጥሟት ለማሳሰብ እሻለሁ።

ለኤርትራ እናት-አገርነት ገጥሞት የሚገኝ አስገራሚ ችግርና ከባድ ፈተና ባጭሩ ከዳሰስኩ በኋላ የተማጽኖ መንፈስ ባዘለ ቃና መልዕክቴን በማስተላለፍ ሃሳቤን እደመድማለሁ።

በመክፈቻ ንግግር እንዳስቀመጡት ዛሬ ኢትዮጵያ በድህረ-መለስ ዘመን ውስጥ ትገኛለች። አገርን በመምራት ትልቅ ሚናና ተሰሚነት ወይም ተጽዕኖ የነበረው ሰው በሞት መለየት አንድ አሳሳቢ ምዕራፍ ነው። አሳሳቢ የሚሆንበት ምክንያትም የሚያስከትላቸው ነገሮች ወይም አደጋዎች ስላሉ ወይም ሊኖሩ ስለሚችሉ ነው።

ሕዝባዊ ወያኔ ከበረሃ ትግል ወቅት ጀምሮ እስካሁን ድረስ ኤርትራን በሚመለከት ጉዳይ ትልቅ ሚና ነበራቸው። ዛሬም ቢሆን ገና አላቸው። በመለስ ዜናዊ አመራር የተከተሉት ስትራቴጂና መላ አምባገነኑን ኢሳያስ እና ወደር የሌለው አራዊታዊ ስርዓቱን በመሰረቱ ጠቅሞታል እንጂ አልጎዳውም። የኤርትራን ሕዝብ ግን በእርግጥ ጎዳው፣ አገራችን የምድር ገሃነብ አንድ-ትሆን አስተዋጽኦ አድርጓል።

አቶ መለስ እንደ ግለሰብ የሚደነቅ ችሎታ እንደነበረው ብዙ ታዛቢዎች የሚመሰክሩት ነው። እኔም በብቃቱና በብርታቱ እጅግ ከሚያደንቁት አንዱ ነኝ። ኤርትራን በሚመለከት በተከተለው ፖሊሲ ግን ድሮ አላመሰገንኩትም፣ አሁንም አላመሰግነውም። አሁን-አሁን ሟቹ መለስ የፖሊሲ ለውጥ ለማድረግ ዕቅድ ነበረው፣ ሊተገብረውም ጀምሮ ነበር የሚል ነገር ይሰማል። ሊተገብር የታሰበው ለውጥ - እውነት ከሆነ - እዚህ መልእክት ሠፍረው ያሉትን ጉዳዮች ምን ያህል ሊመለከታቸው ይችላል እንደነበር የማረጋገጥበት መንገድ ባሁኑ ጊዜ የለኝም።

የሆኖ ሆኖ አሁን አዲስ ሁኔታ ተከስቷል። ይህ ሁኔታ ደግሞ ለሕዝባዊ ወያኔ አመራሮች በአካሄዳቸው ለውጥ እንዲያደርጉ በር ከፍቶላቸዋል። ያለፈው አካሄዳቸውን ያለምንም ማወላወል ገምግመው የኤርትራ ሕዝብ አሁን ላለበት አዘቅት አንዲዳረግ እነርሱም በምን መልኩ አስተዋጽኦ እንዳደረጉ በጥሞና (ከልብ) መመራመር አለባቸው። ከዚህ ተነስተው የኤርትራ አንድነት፣ ለኡላዊነትና እናት-አገርነት እንዲጎለብት፣ የኤርትራና ኢትዮጵያ መልካም ዝምድና ደግሞ እንዲጠነክርና እንዲያደግ የሚያስፈልጉ ጥገናዎች እንዲያደርጉ እማጠናለሁ።

ማጣቀሻ (Bibliography)

Alemseged Abbay, *Identity Jilted or Re-Imagining Ide?*, (Lawrenceville, NJ: The Red Sea Press, 1998)

Alemseged Abbay, “The Trans-Mereb Past in the Present”, *The Journal of Contemporary African Studies*, vol. 35, No. 2, (1997)

Amare Tekle, “*The Creation of the Ethio-Eritrean Federation: A Case Study in the Post War International Relations (1945-1950)*,” PhD dissertation, University of Denver, 1964.

Haggai Erlich, “Tigrean Nationalism, British Involvement and Haile-Sellasse’s Emerging Absolutism – Northern Ethiopia, 1941-1943”, *Asian and African Studies*, Vol. 15 (1982)

Richard Greenfield, “Pre-colonial and Colonial History”, in Basil Davidson, Lionel Cliffe, and Bereket Habte Selassie, *Behind the War in Eritrea*, (Notingham: The Spokesman Press 1980)

Rene Lefort, *Ethiopia: An Heretical Revolution?* (London: Zed Press, 1983)

Medhane Tadesse, *The Eritrean-Ethiopian war: Retrospect and Prospects*, (Addis Ababa: Mega Printing Enterprise, 1999)

John Spencer, *Ethiopia, The Horn of Africa and US Policy* (Cambridge, Mass.: Institute for Foreign Policy Analysis, 1977)

Tekeste Negash, *Italian Colonialism in Eritrea, 1882-1941: Policies, Praxis and Impact*, (Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1987)

US Congress, Sub Committee on African Affairs, *Ethiopia and the Horn of Africa, Hearings*, 94<sup>th</sup> Congress, 2<sup>nd</sup> Session, Aug. 4, 5, and 6, 1976.(Washington, D. C.)

Maurizio Viroli, *Republicanism*, (New York: Hill and Wang, 1999)

**አለም ሰገድ ተስፋይ፣ ኢይንፈላስ 1941-1950 (አስመራ፣ ሕድሪ፡ 2001)**

**ረድኢ መሓሪ፣ ትልሚ ንዘርኢ ክርዳድ፣ (ኪቸነር፡ ኦንታርዮ፣ ኣለና፡ 2012)**

**ተክለ ጻድቅ መኩርያ፣ 08 ዮሃንስ እና የኢትዮጵያ ኣንድነት (አዲስ-አበባ፣ ኩራዝ ኣሳታሚ ድርጅት፡ 1982)**

Copyright © 2012 by Tesfatsion Medhanie.  
የደራሲው መብት © 2012 ተስፋጽዮን መድሃኔ፡፡